

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Rapport

R71:1983

**Mål och program för
kommunala friytor**

Redovisning av några exempel

**Inger Berglund
Jan Berglund**

K/mw

INSTITUTET FÖR BYGGDOKUMENTATION	
År	
Plac	<i>ser</i>

Byggforskningsrådet

R71:1983

MÅL OCH PROGRAM FÖR KOMMUNALA FRIYTOR

Redovisning av några exempel

Inger Berglund
Jan Berglund

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 811450-7
från Statens råd för byggnadsforskning till Landskapsarki-
tekterna Söderblom & Palm AB, Spånga och Falun.

I Byggforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

R71:1983

ISBN 91-540-3954-1
Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm
LiberTryck Stockholm 1983

INNEHÅLL

1.	FÖRORD	5
2.	SAMMANFATTNING	7
3.	INLEDNING	9
3.1	Definitioner	9
3.2	Bakgrund	9
3.3	Forskningsprojektets syfte	10
3.4	Varför behövs mål och program	10
3.5	Vilka typer av mål och program finns	11
3.6	Hur arbetar man fram mål och program	12
4.	REDOVISNING AV EXEMPEL. ANGREPPSSÄTT OCH METODIK	15
4.1	Fysisk planering	15
4.1.1	Inledning	15
4.1.2	Exempel	17
4.1.3	Checklistor	28
4.2	Parkprogram	30
4.2.1	Inledning	30
4.2.2	Exempel	33
4.2.3	Checklistor	46
4.3	Anläggning och skötsel	48
4.3.1	Inledning	48
4.3.2	Exempel	51
4.3.3	Checklistor	70
4.4	Verksamhet och aktiviteter	74
4.4.1	Inledning	74
4.4.2	Exempel	77
4.4.3	Checklista	78
5.	FORSKNINGSPROJEKTETS MÅL OCH RESULTAT ...	79
6.	CENTRALA PROBLEM I UTARBETANDE AV MÅL OCH PROGRAM FÖR KOMMUNALA FRIYTOR	79
7.	KONTAKTPERSONER	82
8.	LITTERATUR	83
Bil. 1	LAGAR, NORMER OCH FÖRORDNINGAR SOM BERÖR PARKMARK	
Bil. 2	ÖVRIGA LAGAR SOM BERÖR PARKMARK PERIFERT	

1. FÖRORD

Föreliggande projekt har genomförts under perioden december 1981 - december 1982. Inventeringsarbetet har skett genom telefonintervjuer med ett 30-tal parkförvaltningar i Sverige. I första hand har kontaktats kommuner där vi på något sätt haft kännedom om att man arbetat med målformuleringar. I andra hand har kontaktats kommuner slumpmässigt valda över hela Sverige, i försök att få en jämn spridning av exemplen.

Projektet har följts av Eivor Bucht på MOVIUM:sekretariatet vilken bidragit med värdefulla synpunkter. Vi vill rikta vårt tack till henne men också till alla de tjänstemän och politiker i kommunerna utan vilkas värdefulla synpunkter och erfarenheter projektet aldrig kunnat genomföras.

I rapporten ingående planer och andra illustrationer är alla hämtade från respektive exempel.

2. SAMMANFATTNING

Uppdraget har syftat till att undersöka i vilken utsträckning planering och förvaltning av tätorters friytor styrs av politiskt antagna mål och program, samt att redovisa några exempel. Dessutom har utarbetats ett antal checklistor som systematiskt beskriver tillvägagångssättet vid utarbetandet av mål och program.

Rapporten har avgränsats till att i huvudsak gälla mål och program som avser friytor i tätorten eller i nära anslutning till denna. De exempel på mål och program som redovisas har delats upp i huvudgrupperna fysisk planering, parkprogram, anläggning och skötsel, verksamhet och aktiviteter.

Fysisk planering

I många kommuner är frågan om parkmarkens storlek, lokalisering och utformning redan avgjord när parkförvaltningen får ta över. Ofta har mycket liten hänsyn tagits till framtida funktion eller ekonomi vad gäller anläggning och skötsel.

I exempelsamlingen redovisas olika kommunala program och planer där parksektionen har medverkat aktivt, och där dess intressen varit ett bland många styrande som har påverkat slutprodukten.

Parkprogram

Mycket få kommuner har idag utarbetat klart formulerade mål för sin parkverksamhet. Ett uttalat behov finns emellertid av mer preciserade riktlinjer, och i många kommuner står man just nu i begrepp att starta arbetet med parkprogram. Det samlade intrycket från de få kommuner som arbetat ut program är att man tycker sig ha vunnit många fördelar. Höjd medvetenhet hos såväl politiker, tjänstemän och parkarbetare om parkens värde som del i stadsmiljön. Budgetarbete, arbetsplanering kan utföras mer målinriktat och prioriterat mm. De parkprogram som finns idag redovisas samtliga i rapporten.

Anläggning och skötsel

I samband med exploatering byggs parker och friytor ut och därefter vidtar det viktiga förvaltningsskedet. Från förvaltningssidan oroas man av de kraftigt ökade skötselkostnaderna för stora arealer friytor och parker. Man försöker tackla problemen genom organisatoriska åtgärder, ökad användning av maskiner och kemiska medel, anpassning av arealerna till en effektivare maskinpark.

Kan man gå längre än man i de flesta kommuner gjort utan att åsidosätta kvalitén? Var finner man alternativ och komplement till de traditionella rationaliseringsåtgärderna? Detta är frågor som diskuteras i kommunerna och exemplet visar hur man i några fall systematiskt har angripit problemet. I de flesta fall har man arbetat med traditionella rationaliseringsåtgärder, men början till ett nytänkande kan skönjas.

Verksamhet och aktiviteter

Diskussion om brukarnas krav samt kopplingen mellan brukarintressen, utformning och skötsel saknas med några få undantag i de program vi granskat. Behovet av grundforskning är här stort, speciellt på individnivå vad gäller människans upplevelser och behov av friområden.

Efterfrågan på parker och friytor är ofta oartikulerad och svår att mäta. Det saknas metoder att värdera de mjukdata man här har att göra med. Detta gör att brukarnas krav på en grön och lummig stad ofta har svårt att hävda sig gentemot t.ex tekniska krav som kan definieras i ekonomiska termer.

3. INLEDNING

3.1 Definitioner

Länge har rått en stor förvirring vad gäller samlade begrepp som beskriver grönskan inom en tätort. Ann Bergsjö och Kjell Nilsson vid institutionen för landskapsplanering, Alnarp har arbetat med problemet och inom ramen för ett forskningsprojekt gett ut en katalog med utemiljötermer. Bergsjö, Nilsson: Begrepp för utemiljö. Institutionen för landskapsplanering, SLU, Alnarp.

I vår rapport använder vi oss av de definitioner som utarbetats av Bergsjö, Nilsson, nämligen i första hand begreppen park och friyta.

"Friyta

(vid fysisk planering) Markområde som inte upptas av byggnader eller trafikanläggningar.

Till friyta räknas även sådan yta ovan överbyggd gård eller parkeringsdäck som iordningsställts för lek och utevistelse.

Friyteprogram

Program som redovisar befintliga förhållanden samt avsedda förändringar med avseende på friytornas struktur och inbördes sammanhang inom kommun eller delar av kommun.

Park

Avgränsad mark, vanligen trädbevuxen, som anlagts eller vars ursprungliga naturbeskaffenhet bevarats och som vårdas för lek och rekreationsändamål.

Parkprogram

Politiskt förankrat handlingsprogram för utnyttjande av de resurser som finns av mark, personal, maskiner, pengar mm inom parkförvaltning eller motsvarande kommunalt organ".

3.2 Bakgrund

Med början under 1960-talets första år, sker en expansion av den kommunala parkmarken i flertalet tätorter. Denna expansion kan också avläsas i ett ökat intresse från olika statliga myndigheter vad gäller denna förut obemärkta sektor.

Rapporten 'Hushållning med mark och vatten' för fram en ökad medvetenhet vad gäller mark, vatten, vegetation och utemiljö. I naturvårdsverkets utredning 'Friluftslivet i Sverige' kartläggs svenskarnas friluftsvanor, och härmed startar en debatt om såväl närrekreationens som fjärrekreationens betydelse.

Bostadsstyrelsen och planverket behandlar den yttre miljön i sina skrifter 'Bostadens grannskap' 'Natur mellan hus' samt 'God bostad -60 och -64', samt utfärdar råd och anvisningar.

Parkers och friytors karaktär ändras också från att tidigare mest bestått av offentliga parker, trädgårdsanläggningar runt hyreshus och villaträdgårdar, till att omfatta helt nya typer av områden. Skyddszoner kring vägar och industrier, idrottsparker, bostadsområdesparker, lekparker, olika typer av rekreationsområden, mm är exempel på nya typer av friytor.

3.3 Forskningsprojektets syfte

Hur har då dessa typer av nya parker och friytor kommit att utformas i kommunerna? Speglas den nya medvetenheten vad gäller mark, miljö, vegetation som kommit till uttryck i en rad statliga utredningar, av en lika stor medvetenhet i den kommunala planeringen? Kan människans behov av grönska, natur, rekreation hävda sig gentemot andra kommunala sektors önskingar och behov? I hur stor utsträckning har naturförutsättningar och rekreationsintressen fått styra samhällsplaneringen under 1960 och 1970 talet?

Ett sätt att mäta detta är att ta reda på i vilken utsträckning planering och förvaltning av tätorters friytor styrs av politiskt antagna mål och riktlinjer. Existerar det någon parkideologi i kommunerna eller på vilka andra grunder bestäms utformningen av tätorternas friytor?

Vår hypotes har varit, att i Sveriges kommuner finns många exempel på mål och program för kommunala friytor. De finns på olika nivåer och inom olika sektorer. Ibland är de politiskt antagna, ibland inte, ibland kanske inte ens formulerade på papperet utan fungerar ändå som informella mål och riktlinjer.

Projektet har syftat till att redovisa ett antal exempel på kommunala mål och program till hjälp för andra kommuner som står i begrepp att börja ett programarbete. Exempelen har valts så att en så allsidig bild som möjligt kan erhållas av parkers och friytors behandling vad gäller såväl fysisk planering som anläggning och skötsel, verksamhet och aktiviteter.

Förutom en ren exempelredovisning har vi försökt att systematiskt beskriva hur man har gått till väga när man arbetat fram mål och program. Vi har försökt svara på frågorna: Vad vill man uppnå? Vilket underlagsmaterial behövs? Vad ingår i programmet?

3.4 Varför behövs mål och program?

Vi ställde frågan till de kommunala förvaltningarna vi kontaktade och fick följande motiveringar:

Ekonomin nämns i första hand. Man känner sig behöva hjälp och stöd att hävda sektorns intressen gentemot andra sektoriella intressen. Genom att hänvisa till antagna mål och program kan man lättare motivera resurskrav samt prioritera målinriktat.

Det motiv som förs fram i andra hand är politiskt. En aktiv

parkpolitik efterlyses i flera kommuner - ett samlat politiskt grepp på parkfrågorna behöver tas. Politikerns kunskap och förståelse för dessa frågor måste öka och för att detta skall vara möjligt behövs dokumenterade faktaunderlag och konsekvensbeskrivningar. Det är de resurssvagas talan som politiker måste föra vad gäller städernas parker och friytor. Här finns inga organiserade påtryckargrupper som kan föra sin egen kamp. Det är gräsrötterna i dubbel bemärkelse man talar om, barnen och de äldre som är hänvisade till närmiljön, som inte kan ta bilen och åka till sommarstugan eller slalombacken på sin fritid.

För att förvaltningen av parkerna skall underlättas och effektiviseras behövs också mål och program. En långsiktig planerad parkförvaltning måste medvetet styras mot vissa mål, prioriteringar måste göras medvetet och konsekvent. Tidsplanering måste bygga på sammanvägd kunskap om faktiska förhållanden. Kunskapsnivån hos personalen måste höjas. Kontakten med allmänheten blir klarare och enklare om mål för verksamheten finns uppställda.

Riktlinjer behövs också för att utveckla och omvandla dagens parker så att de till funktion och innehåll stämmer överens med dagens och morgondagens krav. Riktlinjer för nyanläggning behövs där man på ett mer medvetet och konsekvent sätt tar tillvara och utvecklar befintliga naturresurser.

En billigare och rationellare skötsel, mer anpassad till ekologiska metoder är ett annat område som nämnts vad gäller mål och program. Man önskar ett faktaunderlag som bas för att sedan planmässigt kunna utarbeta rationaliseringsalternativ. Driftnedskärningar drabbar de flesta kommuner idag, dessa bör styras planmässigt och medvetet och ej slumpvis. Investeringar för att på sikt minska skötselkostnaderna behöver motiveras för att vinna gehör.

Parker och friytor är en del av stadens struktur. Det är viktigt att planeringsunderlag för denna sektor tas fram och får verka styrande på den färdiga planen. Här behöver målen formuleras för att i likhet med andra sektoriella mål ingå i helhetsbedömningen vid ett planarbete.

3.5 Vilka typer av mål och program finns?

I den kommunala förvaltningen och planeringen återfinns man frågor vad gäller parker och friytor behandlade på många olika nivåer och inom många sektorer. I exemplet har vi velat belysa denna mångfald, och vi har valt ut det vi anser vara ett representativt urval av målformuleringar och program inom många olika sektorer. Kvaliteten och ambitionen är högst skiftande, likaså angreppssätt och redovisningsmetod.

Rapporten har avgränsats till att i huvudsak gälla mål och program som på något sätt avser friytor i eller i nära anslutning till tätorten, samt deras behandling i plansammanhang, programsammanhang eller på mer detaljerad nivå.

Målen kan finnas definierade för en delsektor t.ex i en skötselplan för kommunens rekreationsskogar. Målen kan också täcka hela tätortens friytor och vara formulerade i en friyteöversikt.

För att göra materialet mer hanterbart och överskådligt har vi strukturerat det enligt följande huvudrubriker.

- . FYSISK PLANERING
- . PARKPROGRAM
- . ANLAGGNING OCH SKÖTSEL
- . VERKSAMHET OCH AKTIVITETER

Exemplen redovisas i följande kapitel.

3.6 Hur arbetar man fram mål och program

I våra kontakter med de olika kommunala parkförvaltningarna i Sverige framkom att många står i begrepp att påbörja programarbeten av olika slag. I de flesta fall rör det sig om parkprogram, men även många andra typer av mål och program var aktuella.

I många samtal sade man sig vara osäker om angreppssätt, metod etc.

För att man lättare skall kunna sätta sig in i materialet, har vi försökt att kortfattat beskriva hur man i de olika fallen har arbetat fram sina mål och program. Vi har även inom vissa begränsade avsnitt där materialet varit knapphändigt kompletterat metodik och angreppssätt med erfarenheter hämtade från andra utredningar.

För de olika ämnesgrupperna har vi renodlat den metodik man använt sig av genom att ställa följande frågor:

- . VAD VILL MAN UPPNÅ?
- . VILKET UNDERLAGSMATERIAL ANVÄNDS?
- . VAD INGÅR I PROGRAMMET?

Vår avsikt har alltså ej varit att presentera en fullständig metod vad gäller utarbetandet av skötselplaner, naturmarksinventeringar, parkprogram etc. Vi har dock velat gå ett steg längre än en ren exempelredovisning. Den överblick över dagsläget som vi skaffat oss genom att ta del av materialet från kommunerna, vill vi låta andra ta del av genom denna arbetsbeskrivning. Det är vår förhoppning att den kommer till användning som ett slags checklista, där man kan stämma av vår arbetsbeskrivning mot de specifika problem och vinklingar som den egna kommunen har.

Det finns naturligtvis ingen universalmetod tillämpbar i alla kommuner. Problemen ställer sig helt olika i storstad och i glesbygd, i norr och i söder. Om man är medveten om detta kan vår lista vara en bra utgångspunkt för en diskussion om angreppssätt och arbetsmetod.

Checklistorna anger alltså endast exempel på faktorer som styr programmen. Tillgängligt material bestämmer helt hur ingående checklistorna är. Inom vissa avsnitt ex. parkpro-

gram, är underlagsmaterialet mycket knapphändigt och listorna därför ganska allmänt hållna. Här är man ännu på försöksstadiet och många fler exempel måste arbetas fram innan en användbar metod kan skönjas. Inom andra avsnitt ex. naturmarksinventeringar har man många års erfarenhet att stödja sig på och detta avspeglas också i checklistan som är ganska ingående och heltäckande.

Från början var ambitionen att kunna ange tre olika detaljeringsnivåer vad gäller metodik. Detta för att kunna ange en enklare metodik tillämpbar i små kommuner. Detta har visat sig omöjligt, då problemen och förutsättningarna varierar så mycket från kommun till kommun. Perifera problem i en kommun kan vara huvudproblem i en annan. Checklistorna får istället ses som en sammanställning av de styrande faktorerna i genomgångna exempel.

4. REDOVISNING AV EXEMPEL, ANGREPPSSATT OCH METODIK

4.1 Fysisk planering

4.1.1 Inledning

Den kommunala planeringsprocessen är komplicerad och består av många led. Som ett sektorsintresse bland många behandlas också friytorna mer eller mindre utförligt, i översiktsplaner, områdesplaner och stadsplaner. Friytornas ställning som del i det totala planarbetet har länge spelat en underordnad roll. Ofta har de fått fungera som utfyllnad i general- och stadsplaner, sedan alla andra intressen fått sitt. Medvetenheten hos planerare har dock ökat om betydelsen av att från början ta hänsyn till ett områdes naturresurser vad gäller mark, vatten och vegetation.

Skall friytorna ges en seriös behandling i planarbetet krävs ett gediget inventerings- och analysunderlag. Först då kan klara mål formuleras för kommande markanvändning. I rapporten redovisas några exempel på sådana inventeringar och hur de resulterat i konkreta målformuleringar eller riktlinjer för fortsatt planering.

I exempelsamlingen redovisas olika kommunala program och planer där parksektorn har medverkat aktivt, och där dess intressen varit ett bland många styrande, som har påverkat slutprodukten. Checklistor finns utarbetade dels för friyteprogram och dels för naturmarksinventering.

Vad gäller friyteprogram avgör kommunens storlek i hög grad arbetsinsatsen. I en liten kommun, med en begränsad areal friytor är kartläggningen av dagens markanvändning av begränsad omfattning. Likaså kan kanske kartläggningen av brukarintressena ersättas av en allmän kunskap.

Dock kan andra hinder föreligga i småkommuner. Otillräcklig statistik eller ritningsunderlag gör kanske att uppgifter om parkmarkens areal och läge helt eller delvis saknas. Utredningsresurserna på parksidan kan vara mycket små.

I större kommuner finns ett ökat antal typer av parker och friytor, ytan är större. Den överblickbarhet som finns i småkommuner saknas, och förvaltningspersonalen saknar ofta en samlad kunskap om enskilda parkers användning. Själva arbetsinsatsen för att ta fram det nödvändiga underlagsmaterialet är i en stor kommun naturligtvis mer omfattande, dock kan den begränsas om ajourhållning av ritningsunderlag görs kontinuerligt, liksom uppmätning och klassificering av nytillkommen parkmark.

Naturmarksinventeringar utförs i många kommuner regelmässigt vid nyexploatering och inom detta avsnitt finns kompetens, erfarenhet kunskap på många håll, bl.a. har ett forskningsprojekt i byggforskningens regi (Tänk efter före - landskapsanalys för bostadsområden, Byggforskningsrådet 1982) kritiskt granskat och analyserat olika metoder för landskapsanalys. Den checklista som här har kunnat utarbetas är kanske den mest heltäckande av alla. Områdets karaktär och problemställningen måste i det aktuella fallet helt få styra omfattningen av studien.

4.1.2 Exempel

MALMÖ KOMMUN (250.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: FYSISK PLANERING

PROJEKTTITEL: GENERALPLAN FÖR MALMÖ 1980

BESKRIVNING

Generalplanen antogs av kommunfullmäktige våren 1981. Par-ker och friytor finns behandlade i kap 5 "Markbehov" samt kap 6 "Struktur". I avsnitten om grönområden och större grönstråk finns översiktliga målsättningar vad gäller par-ker, bostadsanknutna rekreationsområden, gårds- och gatu-saneringar mm. Samutnyttjande av mark för jordbruk och rek-reation diskuteras också.

De sammanhängande grönstråkens betydelse poängteras, samt möjligheten att trafikfritt och utan störningar röra sig i grönstråken.

Direktiv vad gäller jordbrukslandskapet samt de närliggande rekreations- och fritidsområdena finns också.

KOMMENTAR

Friytorna är behandlade som en av många sektorer av stads-byggnaden. Som del av stadens struktur finns de belysta med samma dignitet som ex vatten och avlopp, energiförsörjning mm. Sektorn har dock inte fått ett eget kapitel som t ex trafik

Generalplanen tar ett samlat grepp över Malmös friytor ge-nom att inordna dem i större grönstråk, vilket hjälper till att ge staden struktur och friytorna sammanhang. Likaså tar man klivet ut i det omgivande jordbrukslandskapet vil-ke naturligtvis är särskilt viktigt i en stad som Malmö där friytearealen per invånare bara är hälften så stor som i genomsnittet för svenska städer.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Stadsbyggnadskontoret, Översiktsplanebyrå 040-34 10 00

- ◆— GRÄNS FÖR INVENTERINGSGRÄNS
 - - - - - GRÄNS FÖR BODOMT OMRADE
- RESTRIKTIONER FÖR BOSTADSBEYGGELSE
- RESTRIKTION FÖR BEBYGGELSE I OMRADET
- BEDOMMINGSGRUND:
- D. BEFINTLIG BEBYGGELSE
  - E. BULLERSTÖRNING
  - F. SVARA MARKFORMALLANDEN (HALL ELLER KARRHÄR)
  - G. DALIGT LOKALKLIMAT (DIM-ELLER KÄLLUFTOMRADE)
  - H. FÖRNLÄMNING (M. = OSÄKER FÖRNLÄMNING)
  - I. LANDSKAPSBILDNING

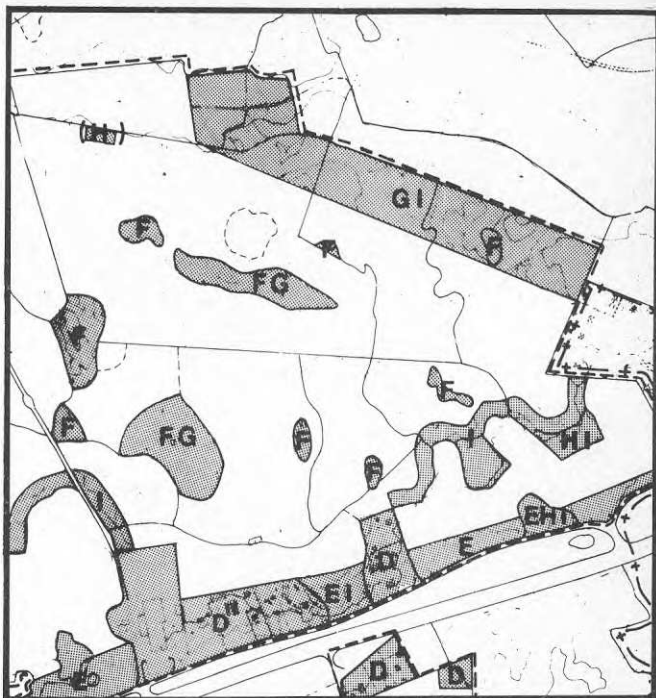

Bild 3.
 Restriktioner för
 bostadsbebyggelse

- ◆— GRÄNS FÖR INVENTERINGSGRÄNS
 - - - - - GRÄNS FÖR BODOMT OMRADE
- FÖRSLAG TILL MARKANVÄNDNING UTIFRÅN NATURFÖRUTSÄTTNINGARNA:
- BOSTADSBEYGGELSE
  - NÄRREKREATION (INKL. SKYDDSZONER)
  - BOSTADSBEYGGELSE ELLER NÄRREKREATION
  - BEFINTLIGT STRÅK UTANFÖR BEB. OMRADET
  - LÄMPLIGT STRÅKOMRADE
- BEDOMMINGSGRUND:
- KARTA 5, 6A OCH 6B BILDAR STORPE I FÖRSLAGET TILL MARKANVÄNDNING.

Bild 4.
 Förslag till markanvändning
 utifrån naturförutsättningarna

UPPSALA KOMMUN (148.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: FYSISK PLANERING

PROJEKTTITEL: NATURMARKSINVENTERING VÄSTRA STADEN:STENHAGEN

BESKRIVNING

Som utgångspunkt för översiktsplan för Stenhagenområdet har utarbetats en naturmarksinventering, vilken på kartor och i beskrivning redovisar befintliga förhållanden vad gäller vegetation, mark och vatten, jordarter, landskapets huvuddrag, naturförutsättningar för närrekreation, naturförutsättningar för bostadsbebyggelse, rekommenderad markanvändning. Naturmarksinventeringen har legat som grund för och starkt påverkat planutformningen. Översiktsplanens beskrivning tar upp och diskuterar natur- och grönområden under ett flertal huvudrubriker.

Målsättningar finns formulerade vad gäller friluftsanläggningar - grönstråk. Dessa innehåller riktlinjer vad gäller anläggningar för barns och vuxnas lek och rekreation, friytors anpassning till befintliga naturförutsättningar, skogens framtida skötsel, friytors läge och sammanhang.

Plan och planbeskrivning redovisar hur avsatta naturområden bygger på befintliga förutsättningar, diskuterar framtida skötsel samt naturplanteringar.

KOMMENTAR

Exemplet visar hur en naturmarksinventering gjord på ett tidigt stadium i planarbetet, kan påverka den färdiga planen. Grönstråk och friområden har medvetet avsatts där naturliga förutsättningar finns.

Exemplet Stenhagen har ej endast nöjt sig med att redovisa ett faktamaterial vad gäller landskapets förutsättningar. Utifrån faktaunderlaget har man analyserat och värderat områdets lämplighet för närrekreation samt som boendemiljö.

Naturmarksinventeringen har som slutprodukt en rekommenderad markanvändning utifrån naturförutsättningarna. Ett planinstrument som detta borde vara en självklarhet vid all fysisk planering, men är dessvärre en sällsynthet.

Inventeringen knytes slutligen samman med framtida skötsel genom anvisningar för förbehandling av bevarad naturmark, såväl inom blivande parkmark som på kvartersmark fram till byggstart.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Fritidsförvaltningen, park- och idrottsavdelningen
018-16 10 00

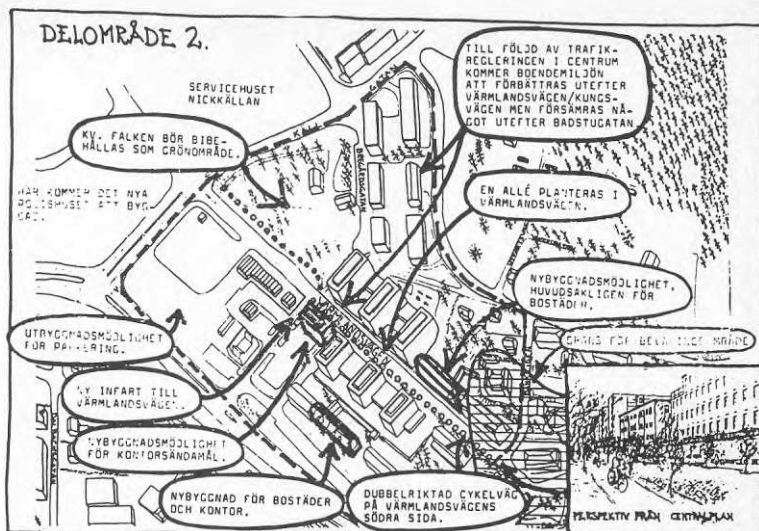

Bild 5.
Föreslagen
markanvändning

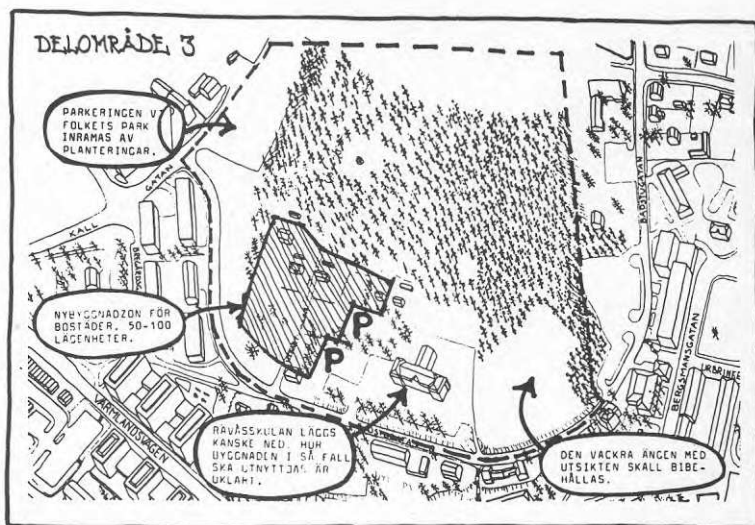

Bild 6.
Föreslagen
markanvändning

KARLSKOGA KOMMUN (37.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: FYSISK PLANERING

PROJEKTTITEL: KARLSKOGA CENTRUM, OMRÅDESPANERING.
FEBRUARI 1980.

BESKRIVNING

Centrumplanen innehåller dels ett program med kommunens målsättningar för centrumområdet, dels en plan som anger vilka förändringar som bör ske i olika delar av området.

Friyorna behandlas med samma dignitet som övriga sektorsintressen i hela planen, vilken är uppdelad i olika delområden. I varje delområde finns preciserade målsättningar för parker, torg, alléer och andra planteringar och grönytor. Även icke parkmark behandlas, t ex bostädernas utemiljö i centrum.

I programmet finns friyorna behandlade under ett särskilt kapitel: Parker och träd. En särskild trädvårdsplan finns utarbetad för centrum, till vilken refereras i centrumplanen. I övrigt innehåller kapitlet allmänna råd och riktlinjer för de centrala parkerna.

I åtgärdsplanen finns preciserat konkreta åtgärder vad gäller parker och träd för att nå de uppsatta målen.

KOMMENTAR

Exemplet visar hur man i en kommun behandlat centrumområdets parker och friytor i områdesplaneringen. Stadsarkitektkontoret har utarbetat planen i nära samarbete med fritidskontoret, vilken förvaltar kommunens parkmark. Kopplingen mellan centrumplanen och en särskild av fritidskontoret utarbetad trädvårdsplan, gör att planintentionerna förankras i ett konkret åtgärdsprogram.

Övriga åtgärder för centrumområdets parker och friytor, som finns formulerade i planen, ligger sedan som utgångspunkt för fritidsförvaltningens årliga verksamhetsplanering.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Stadsarkitektkontoret 0586-361 00

TECKENFÖRKLARING

- OMRÅDEN LÄMPLIGA FÖR BEBYGGELSE
- OMRÅDEN SÄRSKILT LÄMPADE FÖR GRÖNOMRÅDEN
- OMRÅDEN LÄMPLIGA FÖR BEBYGGELSE o. GRÖNOMRÅDEN
- OMRÅDEN LÄMPLIGA FÖR ODLINGSLÖTTER
- RESTOMRÅDEN OCH BEBYGGELSE
- OMRÅDEN SOM BÖR MARKUNDERSÖKAS

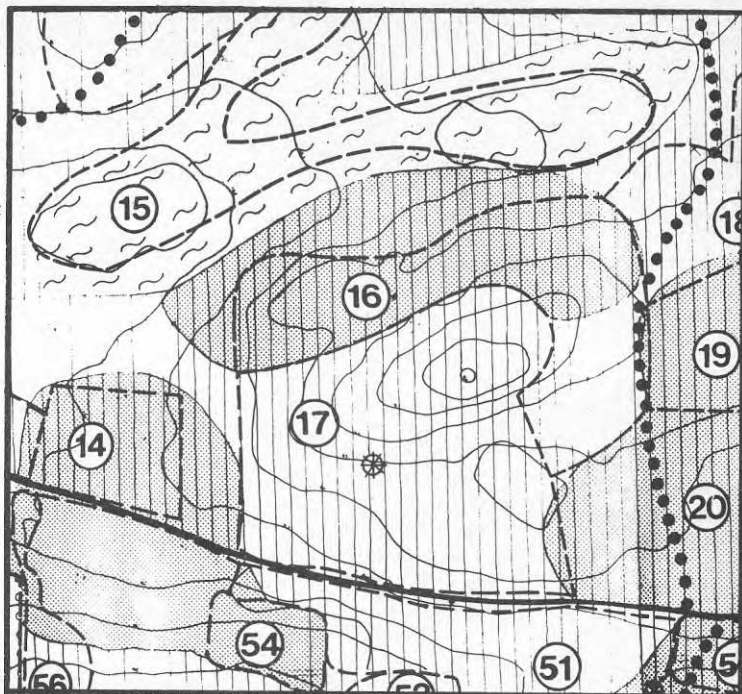

Bild 7.
Naturens lämplighet

TECKENFÖRKLARING

- OMRÅDEN SOM BRUKAS, TILLS DESS BYGGNATION PÅBÖRJAS
- OMRÅDEN SOM GALLRAS
- OMRÅDEN SOM "STÄDAS" OCH "RENSAS" (VACKRA TRÄD OCH BÜSKAR FRISTÄLLES)
- OMRÅDEN SOM RÖJES
- OMRÅDEN SOM EJ ÅTGÄRDAS
- SOLITÄRA TRÄD SOM VÄRDAS
- BRYN SOM VÄRDAS

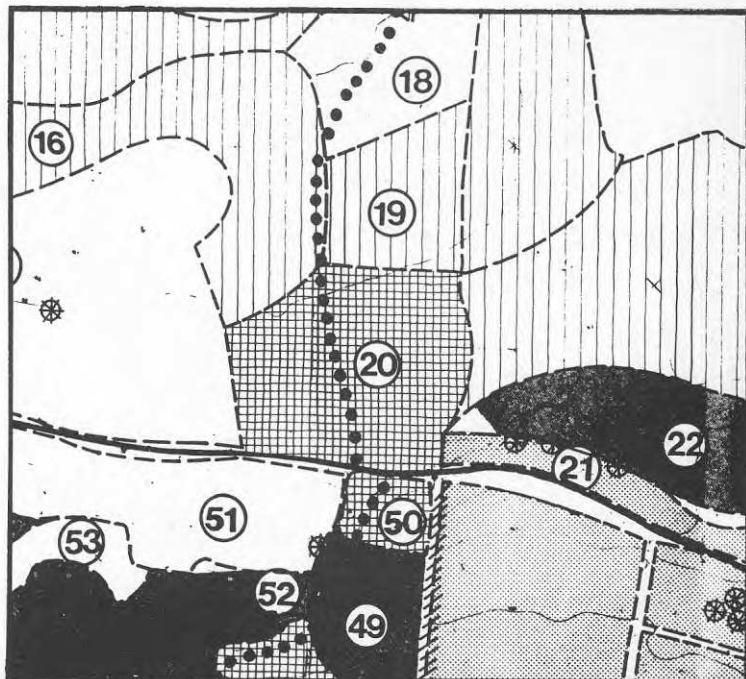

Bild 8.
Åtgärdsplan för
vegetationen

GISLAVEDS KOMMUN (28.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: FYSISK PLANERING

PROJEKTTITEL: MARK- OCH VEGETATIONSBEHANDLING I HAGHULTS-
OMRÅDET, SMÅLANDSSTENAR, GISLAVEDS KOMMUN

BESKRIVNING

För Haghultsområdet, ett nyexploateringsområde i Smålandsstenar, har utarbetats en åtgärdsplan med förslag till mark- och vegetationsbehandling. Planen syftar till att förbereda vegetationen för exploatering, oberoende av om marken skall användas till bostäder, vägar eller parkmark.

Samtidigt som åtgärdsplanen utarbetats har ett underlag för stadsplanläggningen tagits fram. Underlaget redovisas i vegetationsbeskrivning, hydrologikarta, karta över markens lämplighet för olika ändamål.

Åtgärdsplanen för vegetationen indelar området i: områden som brukas till byggnation påbörjas, gallringsområden, "städningområden", röjningsområden samt områden som kan slutavverkas. En ekonomisk beräkning för åtgärderna följer planen.

Kommunstyrelsen har ställt sig bakom planen och uttalat att i princip skall liknande planer upprättas för all exploateringsmark i kommunen.

KOMMENTAR

Planen visar ett offensivt sätt att utnyttja naturmark på stadsplanestadiet. Genom att redan i exploateringsområdet, som ej är stadsplanlagt, förbereda vegetationen för bebyggelse kan stora vinster göras i ett senare anläggnings- och förvaltningsskede.

Redovisningen är enkel och planen är genom beslut i kommunstyrelsen väl förankrad i kommunen. Den ekonomiska beräkningen som åtföljer planen gör att man i förväg kan beräkna och budgetera den årliga kostnaden för mark och vegetationsbehandling. Planen är framtagen som ett typexempel och har resulterat i beslut att också i övriga exploateringsområden tillämpa denna typ av förberedande åtgärder.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Stadsarkitektkontoret 0371-116 30

- Bostadsbebyggelse
- Större park, idrottsområde
- Skogsområde
- Öppen mark
- Befintlig gc-väg } av betydelse för grönplanen
- Föreslagen gc-väg }
- Målpunkt
- Motionslinga, befintlig
- Motionslinga, föreslagen
- Ridvägar
- Mindre bilväg
- Kraftledning
- Områden som bör avsättas för rekreation
- Områden som ej omfattas av allemansrätten men som p.g.a. värdefull landskapsbild bör ingå i grönplanen

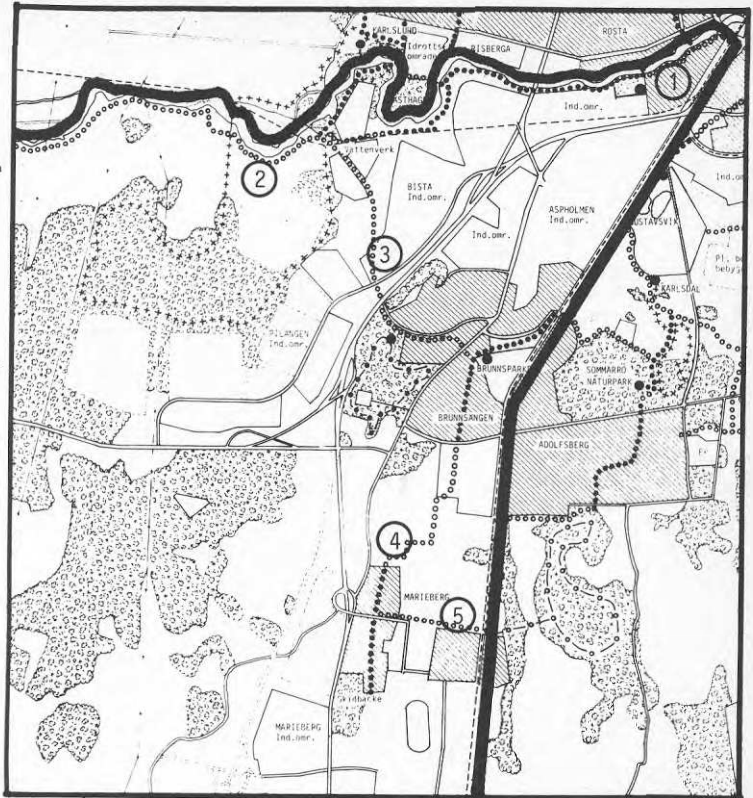

Bild 9.
Örebro sydväst
Avgränsning av
grönområden

Problempunkter och förslag till lösningar

- ① En gc-förbindelse från Hagabron till Abylungsgatan bör skapas efter Svartåns strand.
- ② En cykelväg från Karlslundfallen väster ut mot Lindbacka bör kunna anläggas efter södra stranden. Några fiskebryggor för allmänheten kan då byggas, eftersom fiskevattnet till större delen ägs av kommunen.
- ③ Den gamla vägen bör behållas som cykelväg. Förbindelsen är viktig för hela Adolfsbergsområdet.
- ④ En sammanbindning av Adolfsberg och Marieberg kan enkelt ordnas genom att en cykelväg dras i kanten på åkermark.
- ⑤ Marieberg bör kunna sammanbindas med Vittvångsskogen genom att förbättra befintliga brukningsvägar.

Bild 10.
Problempunkter och
förslag till lösningar

ÖREBRO KOMMUN (117.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: FYSISK PLANERING

PROJEKTTITEL: GRÖNPLAN -80

SAMMANFATTNING

Grönplanen omfattar hela Örebro tätort och dess grundidé är att bebyggelse och friytor skall få ett sammanhang. Sammanhängande grönstråk skall som ekrarna i ett hjul leda ut från stadskärnan till bostads- och rekreationsområden. Inom grönstråken gäller restriktioner för ny bebyggelse. Däremot skall här inrymmas anläggningar för rekreation och friluftsliv, gång och cykelvägar mm.

Grönplanen innehåller dessutom bl.a.

- Områden som bör skyddas av naturvårdshänsyn
- Områden som bör skyddas av kulturella skäl
- Områden värdefulla för rekreation och friluftsliv
- Områden som bör skyddas av andra orsaker, t ex vattentäkter

KOMMENTAR

Örebro är en av de få kommuner i landet som arbetat fram en heltäckande grönplan. Denna skall vara ett underlag för en omarbetad upplaga av kommunplanen, och som sådan har den godkänts av kommunstyrelsen.

Observera att benämningen 'grönplan' ej är formellt riktig, då den utgör en sektors intresseredovisning, och någon sammanvägning med andra sektorsintressen ej gjorts.

Grönplanen är en sammanställning av befintligt underlagsmaterial. Detta har sovrats kraftigt, och endast de områden som är viktiga för den övergripande strukturen har medtagits. Planen har härigenom blivit kortfattad och konkret och är mycket lätt att ta del av och förstå.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Parkkontoret 019-10 00 80

Teckenförklaring

- **FRIOMRÅDE**, obebyggt mark som är tillgänglig för alla. Friområdena har delats in efter hur de används.
- **PROMENADOMRÅDE**, stora områden som kan utnyttjas för lek, promenader och motion.
- **NATURPARK**, större områden som fungerar för vissa aktiviteter.
- **LEK- OCH UTRUSTNINGSMRÅDE**, plats som används för lek och utrustning.
- **VISUELL GRÖNZON**, en sådan zon har framst utseende massig betydelse, men kan också fungera som bullerskärm m.m.
- **SÄRSKILT VÄRDEFULL ELLER VACKER NATUR**.
- **PROMENADOMRÅDE MED SÄRSKILT VÄRDEFULL ELLER VACKER NATUR**.
- **VIKTIGT GÅNGSTRÅK**.
- **SKOLA**.
- **FÖRSKOLA**.
- **PARKLEK ELLER ANNAN ATTRAKTION**.
- **LEKPLATS**.
- **BOLLPLAN**.
- **BULLERSTÖRNING FRÅN VÄG**.
- **INDUSTRISTÖRNING**.
- **GRANS FÖR UTREDNINGSMRÅDE**.

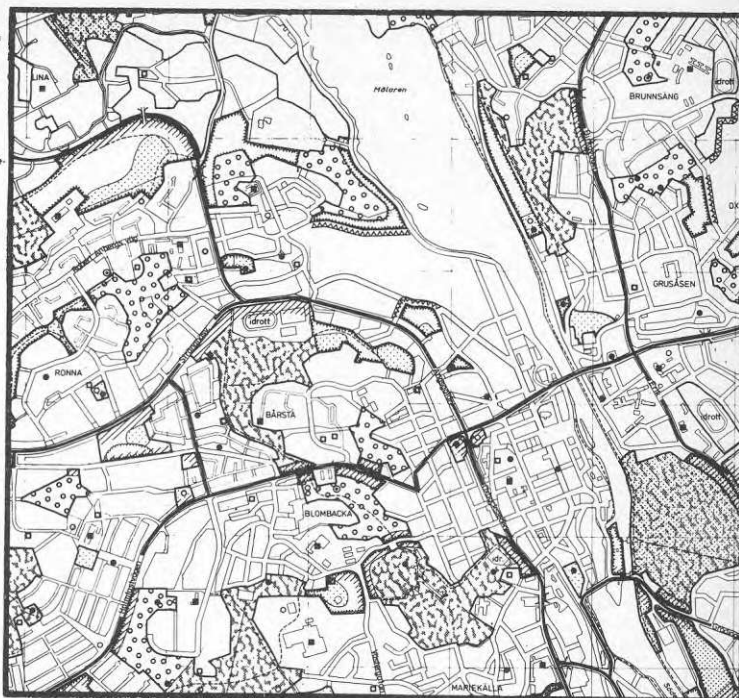

Bild 11.
Bostadsnära
friområden

Teckenförklaring:

- **NÄRINGSOMRÅDE** som utnyttjas regelbundet i den dagliga undervisningen.
- Visar vilka näringsområden en viss skola använder.
- **FRIOMRÅDE** som regelbundet utnyttjas under friluftsliv- och idrottsdagar.
- **EKKURSIONS- OCH STUDIEOMRÅDE** för naturorienterande ämnen i högstadiet eller gymnasieskolan.
- **SKOLA**.
- **FÖRSKOLA**.
- **GRANS FÖR UTREDNINGSMRÅDE**.

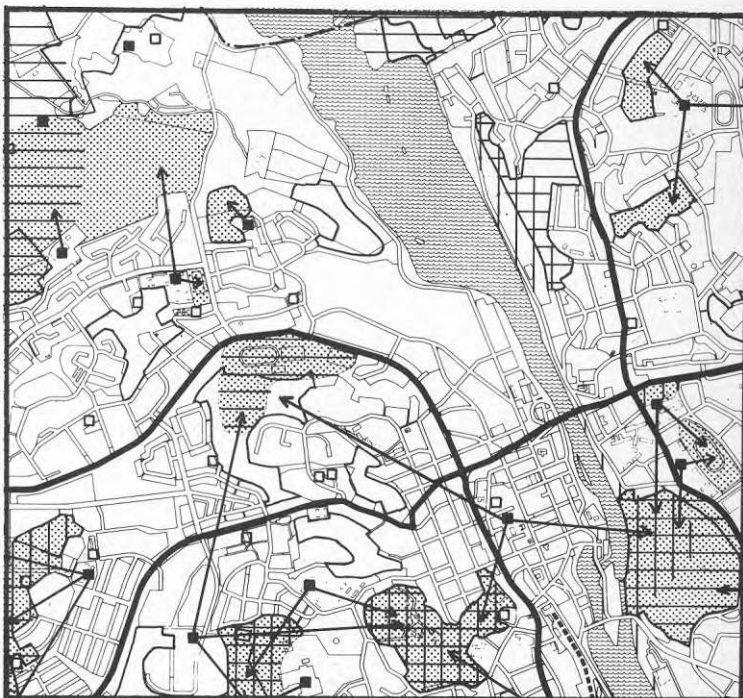

Bild 12.
Skolornas friluftsv
erksamhet

SÖDERTÄLJE KOMMUN (80.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: FYSISK PLANERING

PROJEKTTITEL: SÖDERTÄLJES FRIOMRÅDEN. STADSARKITEKTKONTORET
MARS 1981

BESKRIVNING

Inventering och analys av Södertäljes friytor. Det presenterade materialet bygger dels på utredarens egna kunskaper om friområden, dels på kunskaper som erhållits genom inventeringar av områdenas fysiska egenskaper och olika intressegruppers faktiska utnyttjande av friområdena inom och intill Södertälje.

Tyngdpunkten är lagd på att studera rekreation, lek och friluftsliv i allmänhet - dvs aktiviteter där man utnyttjar friområdena som helhet och inte är så beroende av speciella anläggningar. Studien kartlägger och analyserar större friområden samt bostadsnära friområden uppdelade i olika kategorier.

Studien är inget handlingsprogram utan är att betrakta som ett underlag för ett sådant. Den föreslår dock omedelbara åtgärder på vissa problempunkter.

KOMMENTAR

Utredningen om Södertäljes friytor faller egentligen utanför ramen för målet med denna rapport då den ej utgör ett program i egentlig mening. Mycket av intresse finns dock i inventerings- och analysarbetet. Den försvarar därför sin plats, speciellt då litet är gjort vad gäller heltäckande friyteöversikter.

Stort arbete har lagts ner på kartläggning av olika intressegruppers behov av friområden. Brukaren har satts i centrum och organiserat nyttjande har undersökts i förskolor, skolor samt hos friluftsförbundet. Den icke organiserade användningen är ej kartlagd.

Utredningen tar också upp och diskuterar sambandet mellan nyttjande och faktisk tillgänglighet för barnen.

Som underlag för en mer preciserad målformulering för friytorna i Södertälje kommun bör inventeringen vara av mycket stort värde.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Stadsarkitektkontoret 0755-210 00

4.1.3 Checklistor Friyteprogram

DEFINITION	Karta som redovisar befintliga förhållanden samt avsedda förändringar med avseende på friluftsmarkens struktur och inbördes sammanhang inom kommun eller delar av kommun. (Nilsson, Bergsjö 1982).
MÅLSÄTTNING	<ul style="list-style-type: none"> * Att redovisa vilka friytor som finns idag och var de är belägna * Att jämföra friytestandarden mellan olika delar av tätorten * Att undersöka brukarnas behov och användning av friytorna * Att värdera friytorna utifrån användning och funktion * Att peka ut var och i vilken utsträckning nya friytor behövs * Att översiktligt ge riktlinjer för friytornas framtida samlade struktur
UNDERLAGS-MATERIAL	<ul style="list-style-type: none"> * Kartläggning av dagens markanvändning * Gruppering av friytor efter storlek, karaktär och funktion * Kartläggning av brukarintressen <ul style="list-style-type: none"> Organiserade grupper Enskilda människor * Demografiska data (vem bor var?) * Tillgänglighet * Hinder * Avstånd från bostaden
PROGRAMMETS INNEHÅLL	<ul style="list-style-type: none"> * Översiktlig samlad bedömning av tätortens friytor * Indelning i olika typer av friytor med målsättning för varje typ * Inbördes prioritering av friytorna (vad är omistligt?) * Inordnande av friytorna i ett större sammanhang, skapande av störningsfria sammanhängande grönstråk * Direktiv vad gäller närzonen (jord- och skogsbruk, rekreations- och friluftsområden) * Redovisning av konfliktzoner och problempunkter med andra sektorsintressen.

Naturmarksinventering

DEFINITION

Analys av naturförutsättningarnas värde inom ett planområde, och hur bebyggelse och friytor bör utformas och disponeras för att optimalt utnyttja dessa.

MÅLSÄTTNING

- * Att använda befintliga naturresurser optimalt
- * Att bedöma naturförutsättningarnas värde för framtida bebyggelse
- * Att redovisa landskapets resurser som underlag för planarbetet
- * Att härigenom kunna tillfredsställa människors behov av en god miljö
- * Att genom förbehandling av befintlig vegetation bygga upp en vegetation som är användbar när området exploateras
- * Att bedöma konsekvenser på landskapet av föreslagna förändringar

UNDERLAGS-
MATERIAL

INVENTERING AV

- * Mark och vatten
  - topografi
  - jordart
  - speciellt fuktiga områden
  - översilningsmark
  - ytvatten
  - grundvatten
  - avrinningsområden
- * Vegetation
  - växtsamhällen
  - fysionomi
  - arter, ffa trädskiktet
  - typ av markskikt
  - tålighet, vitalitet, föryngring
- * Fauna
  - speciella biotoper
  - speciella arter
- * Lokalklimat
  - vindexponering
  - solexponering
  - kallufts- och dimstråk
- * Kulturhistoria
  - forntinnen
  - bebyggelsemiljöer
- * Markanvändning
- * Markägoförhållanden
- * Landskapskaraktär
  - landskapets upplevda struktur
  - markanta gränser och rum
  - utsikt

VÄRDERING AV LANDSKAPETS FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR REKREATION

- * Variationsrikedom
- * Kontrast eller avvikelse mot omgivning
- * Framkomlighet
- * Användbara höjder och sluttningar
- * Avgränsning och skydd
- * Slitagetålighet
- * Föryngringsmöjligheter

PROGRAMMETS INNEHÅLL

- * Rekommenderad markanvändning med hänsyn till naturresurserna
- * Avgränsning av områden lämpliga för t.ex
  - bebyggelse
  - friytor
  - bebyggelse och friytor
  - odlingslotter
  - restområden
- * Förbehandling av vegetation. Indelning i delområden med direkta anvisningar, t.ex
  - områden som brukas
  - områden som gallras
  - områden som rensas och städas
  - områden där solitära träd och buskar friställes
- * Konsekvensbeskrivningar av olika alternativ
  - påverkan på naturmarken
  - påverkan på träd
  - omfattning av schaktning och fyllning
  - kostnader

4.2 Parkprogram

4.2.1 Inledning

Det är få kommuner som idag har klart formulerade mål för sin verksamhet i ett särskilt parkprogram. Ett uttalat behov finns emellertid av mer preciserade riktlinjer, och i många kommuner står man just nu i begrepp att starta arbetet med parkprogram.

Det samlade intrycket från de kommuner som arbetat ut program, är att man tycker sig ha vunnit många fördelar. Höjd medvetenhet hos såväl politiker som tjänstemän och parkarbetare vad gäller parkers och friytors betydelse i stadsbilden. Budgetarbete, arbetsplanering kan utföras mer mål-inriktat och prioriterat mm.

De parkprogram eller motsvarande som finns idag redovisas så gott som samtliga i denna rapport.

Det första exemplet är GPF (Gemensamma planeringsförutsättningarna) från Karlskoga kommun. Därefter följer tre parkpolitiska målsättningar alla mycket allmänt hållna, från Falun, Stockholm och Gislaved.

Uppsalas parkprogram är ett översiktligt program i den bemärkelsen att det ej är geografiskt knutet till speciella områden. Det är emellertid betydligt mer omfattande än de övriga tre.

I Sundbyberg har man arbetat ut en målsättning för parkverksamheten som bygger på ett mycket gediget inventeringsunderlag och som även ger konkreta direktiv till olika parker. På liknande sätt har man i Karlskoga kommun börjat sitt arbete med en parkplan vilken utgår från ett inventeringsmaterial vad gäller parkmarkens användning, skötsel och funktion.

Slutligen redovisas en årligt återkommande verksamhetsbeskrivning från Umeå kommun som även innehåller mål och inriktningar.

De parkprogram som hittills utarbetats kan delas upp i tre huvudgrupper:

1. Mycket allmänna program, utan direkt relation till orten
2. Övergripande program, som på översiktlig nivå ger riktlinjer direkt knutna till orten.
3. Detaljerade program som ger konkreta riktlinjer för speciella parker eller parktyper.

Man kan ifrågasätta värdet av ett mycket allmänt hållet program och en långsiktig målsättning. Svepande formuleringar och allmänna ordalydelser har alltför ofta visat sig lätta att gå förbi i hårda budgetarbeten.

Dess stora förtjänster ligger nog snarare i de diskussioner som föregripit programmen och som förts inom förvaltningen och den politiska kommitté som arbetat fram programmet. Ett ökat medvetande om problemen är här kanske viktigare än själva produkten.

För att arbeta fram ett allmänt program behövs egentligen inget speciellt underlagsmaterial från den egna tätorten. Däremot krävs en allmän kunskap och erfarenhet om vad parker är, hur de nyttjas, anläggs och sköts. Denna typ av program utmynnar i allmänt hållna målsättningar för utformning, innehåll och förvaltning av parker. Programmen kan vara mer eller mindre omfattande.

De detaljerade programmen beskriver för enskilda parker eller parktyper hur befintligt kapital i mark, växter och anläggningar skall förvaltas i framtiden för att uppnå vissa fastställda mål. Verksamhet, skötsel, ev ombyggnad, investeringar, prioritering och genomförande fastställs för enskilda parker eller parktyper.

Ett sådant konkret parkprogram baserat på ett faktaunderlag om nyttjande, kostnad och skötsel, som utmynnar i ett handlingsprogram för kommunens olika typer av parker och friytor, kan direkt användas i den kommunala förvaltningen. Här har man ett underlag för framtida ombyggnad och utbyggnad av parker, för skötselprioriteringar, för förändrad verksamhet och funktion mm. Ingen kommun i Sverige har haft denna typ av parkprogram antaget någon längre tid. Slutsatserna får dras om några år.

ÖVERGRIPANDE MÅL

Kommunen skall genom aktiv markpolitik sträva efter att förvärva och senare upplåta den mark på exploateringsområden, som kommunen anser krävs för tätortens expansion.

Kommunens strävan är att alltid ha kontroll över markanvändningen för att förhindra markspekulation.

Kommunens råmark skall vårdas och skötas med beaktande av markens framtida användning. Områden som skall avsättas för fritidsområden skall på ett tidigt stadium förberedas för detta. Skog i kommunens närområden skall skötas med målsättningen rekreativ skog.

Genom stads- och byggnadsplaner regleras markens användning för olika ändamål. Den översiktliga planeringens ställning skall stärkas och ansvaret för samhällsbyggandet och den lokala miljöutformningen accentueras. Den fysiska och ekonomiska planeringen skall samordnas, utifrån en gemensam grund i sociala mål.

Kommunen skall ha en god planberedskap, såväl vad gäller översiktliga planer som detaljplaner. Planerna skall innefatta mark för industriändamål, bostäder, service och rekreation. Arbetsplatser och service samordnas i lämplig omfattning. Genom en god planberedskap kan kommunen göras oberoende av tillfälliga förändringar i byggnadsbehovet samtidigt som varje byggande kan bedömas utifrån långsiktiga mål.

Naturanpassning skall ligga till grund för bebyggelseplaneringen. Härvid skall naturmark som en resurs i planeringen tillmätas ett ökat värde.

Genom aktivt säkerställande av lämpliga naturområden för grönska- och frimråden tillförsäkras de boende en bättre miljö samtidigt som både anläggnings- och underhållskostnad för dessa områden hålls på en lägre nivå.

Bild 13.
Övergripande
mål

Delmål och åtgärder

- All bebyggelseplanering skall föregås av en noggrann utvärdering av naturresurserna genom vegetationsinventering, landskapsanalys samt geologisk och hydrologisk kartering m m.
- Genom inventering och utvärdering av befintlig natur skall tillses att den mark som avsättes som parkmark är lämpad härför med ett minimum av anläggnings- och skötselkostnader. Utemiljön bör vara färdig senast ett år efter det att de boende flyttat in.
- Äldre bostadsområden bör kontinuerligt ses över vad gäller den yttre miljön. Skötsel- och utrustningsstandard bör hela tiden stämma överens med nuvarande befolkningssammansättning och användning.
- Kommunens centrala parker, torg och gatuplantering får tillmätas en så stor betydelse ur miljö- och hygienisk synpunkt att en fortsatt hög skötselintensitet är motiverad. Fullvuxna träd representerar stora värden och måste erhålla kontinuerlig skötsel och beskärning. Nya träd skall regelbundet planteras.
- Målsättningen bör vara att skydda Fisksjön genom bildande av naturreservat.

Bild 14.
Delmål och
åtgärder

4.2.2 Exempel

KARLSKOGA KOMMUN (36.500 inv)

PROGRAMOMRÅDE: PARKPROGRAM

PROJEKTTITEL: KOMMUNAL PLANERING, GEMENSAMMA PLANERINGS-
FÖRUTSÄTTNINGAR (GPF)

BESKRIVNING

Varje år formuleras och fastställs gemensamma planeringsförutsättningar (GPF) i Karlskoga kommun. Dessa utgör ett samlat styrinstrument för all kommunal planering.

Park och friytorna är här behandlade i många olika avsnitt av GPF och nära sammanvävda med stadsutbyggnaden i stort.

Övergripande målsättningar för parker och friytor återfinns i kapitlen 'Mark och planläggning', 'Natur och miljövård' samt i 'Fritid och kultur'.

I kapitlet 'Fritid och kultur' behandlas koloni- och odlingsverksamhet samt fritids- och utemiljöfrågor.

KOMMENTAR

GPF får betraktas som ett av kommunens viktigaste styrinstrument, från vilket all planering i kommunen bör utgå. Skall planeringen av parker och friytor integreras med övrig planering i kommunen, är det av största vikt att de övergripande målen formuleras här tillsammans med övriga gemensamma mål.

Exemplet visar hur man i en kommun har försökt integrera parkplaneringen i den kommunala planeringen. De formulerade målen är såväl av översiktlig karaktär som konkreta och anpassade till lokala förutsättningar. De bör utgöra en bra grund för verksamhetsplanering.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Stadskansliet, 0586-361 00

STOCKHOLMS KOMMUN (650.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: PARKPROGRAM

PROJEKTITTEL: PARKPROGRAM FÖR STOCKHOLM

BESKRIVNING:

1979 utarbetade Stockholms parkförvaltning en kommunal parkmålsättning, som aldrig blev politiskt antagen. Innehållet är uppdelat under tre huvudrubriker: ekologisk anpassning, estetisk utformning samt socialt och kulturellt utbud.

Under rubriken ekologisk anpassning diskuteras hur all fysisk planering i kommunen skall kunna ske med minsta möjliga belastning på det totala ekosystemet. Mark, vegetation, fauna, vatten och luft är underrubriker, där den ekologiska anpassningen är vidareutvecklad.

Stadens estetiska utformning behandlas vad gäller stadsbild samt stadsrum och parker. I kapitlet om det sociala och kulturella utbudet, finns målsättningar för parkens sociala innehåll, parkens kulturella innehåll, tillgänglighet samt målgrupper.

KOMMENTAR

Ett allmänt program av detta slag, oberoende av aktuella resurser och konkurrerande planintressen, har naturligtvis sina begränsningar. Med den mängd objekt som behandlas i Stockholms kommun bör det dock vara en hjälp och styrka att kunna falla tillbaka på en generell målsättning.

Parkpolitik kan i praktiken ej endast bedrivas med hjälp av en långsiktig målsättning. Det krävs att arbetet följs upp i en verksamhetsplanering och kanske även med delmål. Parkprogrammet för Stockholm är endast tänkt som ett första steg. Det har sitt stora värde som en listning av de faktorer som styr, och bör styra, parkers utformning. Vidare bör den interna diskussion som föregått arbetet ha varit av mycket stort värde.

Idag har man en ny förvaltningsorganisation i Stockholm där parkverksamheten lyder under Fritidsförvaltningen. Nyligen har påbörjats arbetet med ett fritidspolitiskt program i vilket ett omarbetat parkprogram skall ingå.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Fritidskontoret, parkenheten, 08/785 60 00

FALU KOMMUN (51.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: PARKPROGRAM

PROJEKTTITEL: FÖRSLAG TILL MÅLSÄTTNING FÖR KOMMUNENS PARK-
VERKSAMHET.

BESKRIVNING

Utredningen definierar begreppet park, diskuterar parken och parklandskapets värde och ägande. Parken sätts i ett större sammanhang i sin roll som del av samhällsbyggandet.

Vidare behandlas parkens resurser och nyttjande samt förvaltningen av dem.

Programmet utnyttas i en kortfattad allmän målformulering för parkverksamheten. Denna innehåller inga konkreta mål som gäller just Falun och är inte heller i övrigt relaterad till ortens faktiska förhållanden.

Målsättningen tar upp frågor om parkens värde, syfte, ägande, dimensionering, disposition, vård samt dess roll i samhällsplaneringen.

KOMMENTAR

I Falun var man tidigt ute med sitt parkprogram och kan idag börja utvärdera sitt arbete. Programmet har, trots att det ej blivit politiskt antaget, varit till stor hjälp vid planeringen av verksamheten - inte minst i kontakten med förtroendemännen.

En målsättning av detta slag - mycket allmänt hållen - har enligt stadsträdgårdsmästaren i Falun sina stora förtjänster i de diskussioner som förts inom förvaltningen samt med den politiska kommitté som arbetat fram programmet. Processen kan alltså vara lika viktig som resultatet - den skapar en medvetenhet om problemen.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Gatukontoret, parkavdelningen 023-830 00

HESTRA
 PARKSKÖTSEL
 INTENSIV SKÖTSEL
 EXTENSIV SKÖTSEL

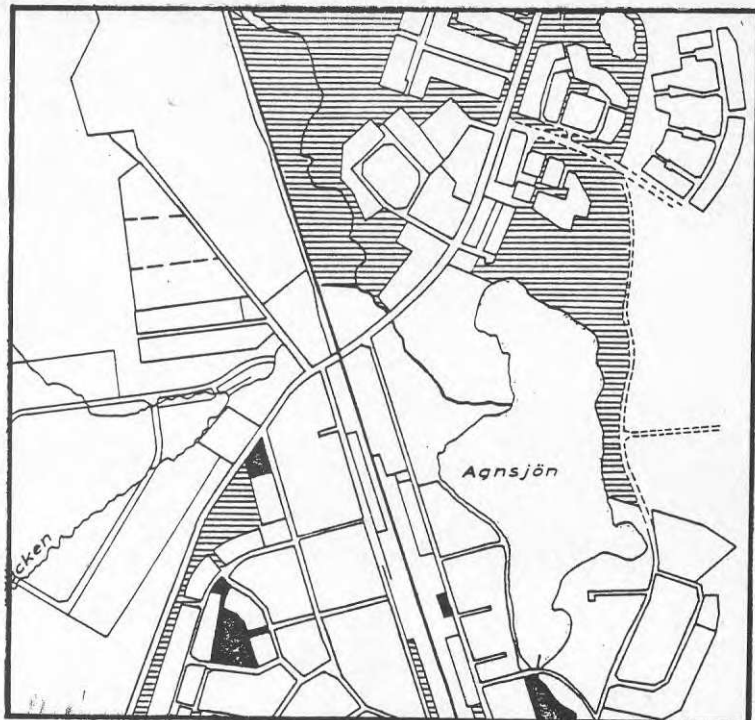

Bild 15.
 Prioritering av
 skötsel

MALSÄTTNING FÖR KOMMUNENS PARKYTOR

Allmänna mål

- * All fysisk planering i kommunen måste utgå från en strävan att hålla samhället i ekologisk balans och att nå minsta möjliga belastning på det totala ekosystemet.
- * Grönområden tillskapas i tätorternas centrala delar, bostadsområdena och arbetsplatsområdena.
- * Parkområdena skall ha en klargjord funktion och inte tillkomma som restområden.
- * Befintlig mark och vegetation skall i möjligaste mån sparas.
- * Parkmarken rangordnas och målsättningen för grönområdena anpassas till ortsstorleken.
- * Ett handlingsprogram för förändring av de befintliga grönområdena upprättas.
- * X kvadratmeter parkmark/tätortsinnevägnare bör finnas.
- * En effektiv organisation för parkmarkens förvaltning och skötsel byggs upp.

Bild 16.
 Målsättning för
 kommunens parkytor

GISLAVEDS KOMMUN (28.000 inv)

PROGRAMOMRADE: PARKPROGRAM

PROJEKTTITEL: MÅLSÄTTNING FÖR PARKMARK I GISLAVEDS KOMMUN

BESKRIVNING

Utredningen börjar med en sammanställning av befintlig parkmark i Gislaveds kommun samt kostnader för skötsel.

Vidare diskuteras åtgärder som behöver vidtagas för att den befintliga parkmarken inte skall förslummas på grund av minskade ekonomiska resurser på skötselnsida. Dessutom övervägs hur de tillkommande parkytorna skall se ut och vilken funktion de skall ha.

Arbetet utmynnar i en målsättning för parkverksamheten, samt en rangordning av tätortens grönytor.

Parkmarken har klassats i två typer, intensivt och extensivt skött parkmark. Uppmätningen av ytorna är grov och gjord i skala 1:4000.

Kostnaderna har relaterats till grönyornas standard, och resonemang har förts hur man kan höja standarden utan att för mycket höja kostnaderna.

KOMMENTAR

Exemplet visar hur en liten kommun har gått till väga för att formulera mål för parkverksamheten. På ett enkelt sätt redovisar man i utredningen de bakgrundsfakta som framlagts vad gäller ex. ytor, kostnader och skötselmetoder. Sociala faktorer är ej behandlade ex. parkernas användning, upptagningsområden, befolkningsstruktur etc.

Målsättningen för parkmarken i Gislaved är allmänt formulerad och kort. Den innehåller riktlinjer för hur parkmarken skall behandlas i stadsbyggnadsprocessen, hur den skall förvaltas och hur åtgärder skall genomföras.

En prioritering av skötselinsatserna har gjorts, vilken utgör en början av ett mer omfattande handlingsprogram.

Kommunen betraktar materialet som en utgångspunkt för en vidare diskussion om parkverksamheten i kommunen.

HANDLAGGANDE FÖRVALTNING

Stadsarkitektkontoret 0371-116 30

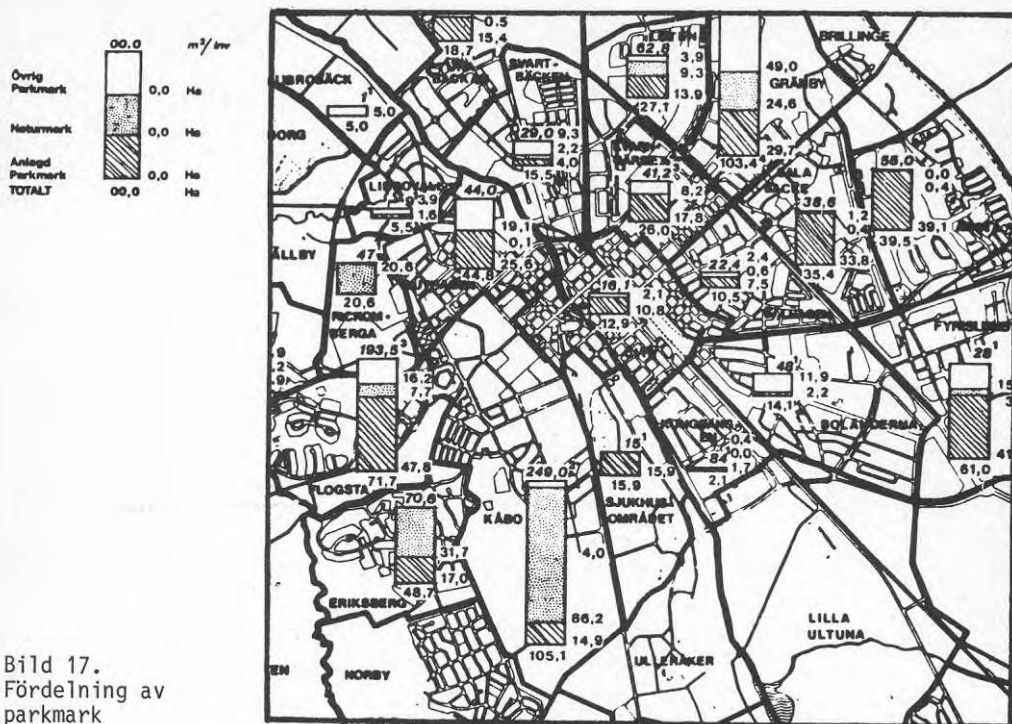

Bild 17.
Fördelning av
parkmark

Utredningen föreslår

- att investeringar på parkmark skall ske på sådant sätt att driftkostnaderna i både nya och äldre parker minskar
- att vid investeringar i äldre parker skall, förutom lägre driftskostnader, även förbättring av parkens funktion och nyttjande eftersträvas
- att tillgångar, som t ex vegetation, som stiger i värde under hela sin omloppstid inte avskrivs
- att driftskostnadsökningar på grund av investeringar via exploateringsbudgeten skall automatiskt medföra att driftbudgeten ökas med motsvarande summa
- att för att klara skötseln av nuvarande parkmark måste, förutom rationalisering, en prioritering ske av socialt angelägna parkområden, medan skötselkostnader kan behöva sänkas ytterligare för annan parkmark.
- att medel måste anvisas för fritidsförvaltningens nödvändiga medverkan i planarbete och utredningar

Bild 18.
Målsättning
ekonomi

UPPSALA KOMMUN (148.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: PARKPROGRAM

PROJEKTTITEL: PARKPROGRAM FÖR UPPSALA, PRIORITERINGAR OCH
SKÖTSELPRINCIPER

BESKRIVNING

Rapporten är en genomgång av principer för anläggning och skötsel av parkmark. Förslag till målsättningar finns utarbetade för delområdena: Ekonomi, funktion, fysisk planering, projektering och anläggning, skötsel och underhåll, lekplatser, gång- och cykelvägar, odlingslotter och koloniträdgårdar, boendemedverkan samt användning. Vidare finns beskrivna de lagar, normer och förordningar som berör parkmark direkt och perifert.

Parkprogrammet kommer att följas av en trädplan och en grönplan. Trädplanen kommer att behandla vård och utveckling av stadens träd. Grönplanen skall vara ett styrmedel för att tillgodose behovet av sammanhängande friytor i konkurrensen med övriga markanspråk.

KOMMENTAR

Uppsalas parkprogram är ett översiktligt program, i den meningen att det ej är direkt relaterat till geografiskt avgränsade områden i kommunen. Som översiktligt program är det dock mycket omfattande och täcker in många aspekter på parkers innehåll, skötsel och planering. I Uppsala har man från fritidsförvaltningens sida arbetat mycket aktivt i plansammanhang, för att på ett tidigt stadium klarlägga vilka naturliga resurser som finns och kan tas tillvara. Detta avspeglas i kapitlet om planering vilket andra kommuner bör kunna ha stor nytta av.

Avsnittet om skötsel kopplar denna till funktion och nyttjandegrad, och föreslår en mer differentierad skötsel med noggrann prioritering av skötselinsatserna. Som bilaga redovisas de rationaliseringsvinster man har kunnat göra vid omläggning av gräsyta till naturlig plantering.

Programmet innehåller ingen undersökning av brukarnas attityder och värderingar vad gäller parker. Några exempel på boendemedverkan redovisas, samt riktlinjer till hur man ska kunna finna formerna för en ökad dialog mellan projektör/planerare och brukare

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Fritidsförvaltningen, Park och idrottsavdelningen
018-16 10 00

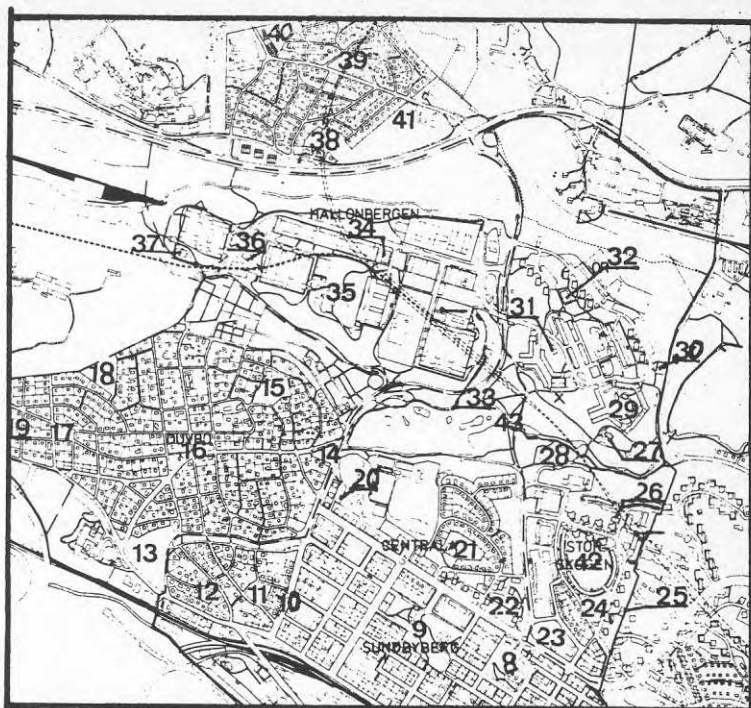

Bild 19.
Parker i
Sundbyberg

Antal barn per lekplats i respektive kommundel.

Nyttjare, ålder	0-6	0-12	7-15	0-15	7-18	7-18	12-65
Kommundel	Närlek- plats	Kvar- terslek- plats	Lekpark obeman- nad	Lekpark beman- nad	Boll- planer	Is- banor	Tennis- banor
Centrala Sundbyberg		282	330	687	480	480	
Tulemarken	13	18					
Storskogen	17	49	120		101	101	
Alby		333	230	419	167	167	
Duvbo-Hästhagen		337	140		195	195	
Ör	3.5	47		366	97	195	
Hallonbergen	24	163		1175	163	204	
Ursvik		119	101				
Golfängarna							

Bild 20.
Antal barn
per lekplats

SUNDBYBERG KOMMUN (25.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: PARKPROGRAM

PROJEKTTITEL: MÅLSÄTTNING FÖR SUNDBYBERGS PARKVERKSAMHET

BESKRIVNING

Utredningen utmynnar i en målsättning för parkverksamheten inom kommunen samt en prioritering av nuvarande parker och deras underhåll.

Som underlag för denna har legat en analys av nyttjande och kostnad för parkerna. Nyttjandet har undersökts genom intervjuundersökningar samt genom databehandling av befolknings- och gaturegister. På kostnadssidan har jämförelser gjorts med andra kommuner.

Vid bedömningen av parkerna har man utgått från den funktion de har och vilka behov de tillfredsställer eller kan tänkas tillfredsställa i framtiden.

I målsättningen fastslås vilka investeringar som är motiverade i de olika parkerna för att dessa skall kunna fungera tillfredsställande. Vidare vilka förändringar som ändrad befolkningsstruktur m m påkallar. Man slår också fast riktlinjer för skötsel och underhåll samt för framtida exploatering.

KOMMENTAR

Ett omfattande bakgrundsmaterial har framtagits och bearbetats till ett mycket konkret program. Jämfört med andra kommuner har man i Sundbyberg lagt stor vikt vid att undersöka hur parker och grönområden används och vilken befolkningsstruktur som finns.

De fakta som framkommit vid inventeringen har fått styra vilka parker man prioriterat, utifrån vissa bestämda mål. Man har framförallt önskat måna om de svårörliga och resurssvagas behov av en attraktiv och fungerande närmiljö.

För de prioriterade parkerna har man sedan formulerat konkreta program.

Ett program av detta slag fordrar en stor arbetsinsats, men inga genvägar finns om man önskar ett konkret program relaterat till förutsättningarna i den speciella kommunen. Vissa basfakta måste då tas fram, annars kommer programarbetet att stanna vid allmänt formulerade mål.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Gatukontoret, parkavdelningen 08-98 50 00

TECKENFÖRKLARING

FÖRESLAGNA SKYDDSZONER:

- ① NYETABLERING AV SKYDDBUSKAGE
- ② PLANTERING AV E 18 S MITTREMSA
- ③ NYETABLERING AV BUSKAGE UR ESTETISK SYNPUNKT
- ④ BEFINTLIG SKYDDSZON VARS BREDD KOMPLETTERAS
- ⑤ BEFINTLIG SKYDDSZON VARS ARTSAMMANSÄTTNING KOMPLETTERAS

- PARKMARK SOM ÖVERFÖRS TILL EXTENSIVT REKREATIONSOMRÅDE
- " " EXTENSIV STADSDELSPARK
- " " SKYDDSZON INDUSTRI

 FÖRESLAGEN GÅNG- OCH CYKELFÖRBINDELSE

Bild 21.
Indelning i
parktyper

TECKENFÖRKLARING

- EXTENSIV STADSDELSPARK
- INTENSIV STADSDELSPARK
- CENTRUMPARK
- EXTENSIVT REKREATIONSOMRÅDE
- INTENSIVT REKREATIONSOMRÅDE
- SKYDDSZON INDUSTRI
- SKYDDSZON VÄG
- SMÅTYTA
- RESTYTTA

Bild 22.
Föreslagna
skyddszoner mm

KARLSKOGA KOMMUN (37.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: PARKPROGRAM

PROJEKTTITEL: PARKPLAN, KARLSKOGA

BESKRIVNING

En början till program för Karlskoga finns gjord i ett examensarbete från Lantbruksuniversitetet. Detta arbete skall utgöra en grund för fortsatt behandling i kommunen.

Arbetet börjar med en areell redovisning av olika parktyper samt kartläggning av deras läge i staden. Undersökning av besöksfrekvens och olika aktiviteter har gjorts genom observationer och intervjuer. Dagens skötselprinciper och skötselkostnader dokumenteras. Parkerna indelas i olika huvudtyper: extensiv stadsdelspark, intensiv stadsdelspark, centrumpark, extensivt rekreativt område, intensivt rekreativt område, skyddszon industri, skyddszon väg, småyta samt restyta. Dessa finns definierade och beskrivna.

Arbetet mynnar i förslag till målformuleringar som utgår från de olika parktyperna och diskuterar användning, utformning, skötsel, omvandling mm. Avsikten är att materialet skall ligga som grundmaterial i en politisk diskussion om parkfrågorna i kommunen.

KOMMENTAR

Metoden är enkel och säkert utvecklingsbar i andra kommuner. Man utgår från ett inventeringsmaterial vad gäller parkmarkens användning, skötsel och funktion. Utifrån dessa basdata definierar och indelar man parkmarken i olika typer samt arbetar fram målsättningar för dessa, såväl vad gäller skötsel som användning.

En relativt stor arbetsinsats krävs dock för att ta fram allt bakgrundsmaterial som bedömningarna vilar på.

En begränsning är att man endast valt att behandla mark som är avsatt som parkmark i stadsplan och helt uteslutit exploateringsmark, tomtmark samt mark utanför tätorten. Någonstans måste dock gränsen dras och i Karlskogas fall är de flesta grönytor inom staden stadsplanlagda.

Den politiska behandlingen har uteslutits (examensarbete), men materialet bör vara värdefullt som underlag för en politisk diskussion i frågorna.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Fritidskontoret 0586-361 00

Sort	Naturparker Areal	Kultiverade parker		Lekparker		Summa Antal	Summa Areal
		Antal	Areal	Antal	Areal		
Ängsmark	434 396				5 312		439 708
Skogsmark	3 583 497				61 602		3 645 099
Gräsyta			1 744 785		200 662		1 945 387
Grusyta	18 820		33 100		24 296		76 216
Asfaltyta	11 280		16 373		14 769		42 422
Plattbelagd yta					6 175		6 175
Sandyta					21 622		21 622
Buskage			18 860		10 493		29 353
Rabatter			2 884				2 884
Övriga ytor	7 851		30 310		10 536		48 697
Tennisbanor					1 300		1 300
Transpurnor			200			100	200
Bollplaner, grus				31	67 610	33	67 610
Sammanlagd yta	4 055 844		1 846 452		424 377		6 326 673

Bild 23.
Areal
inventering

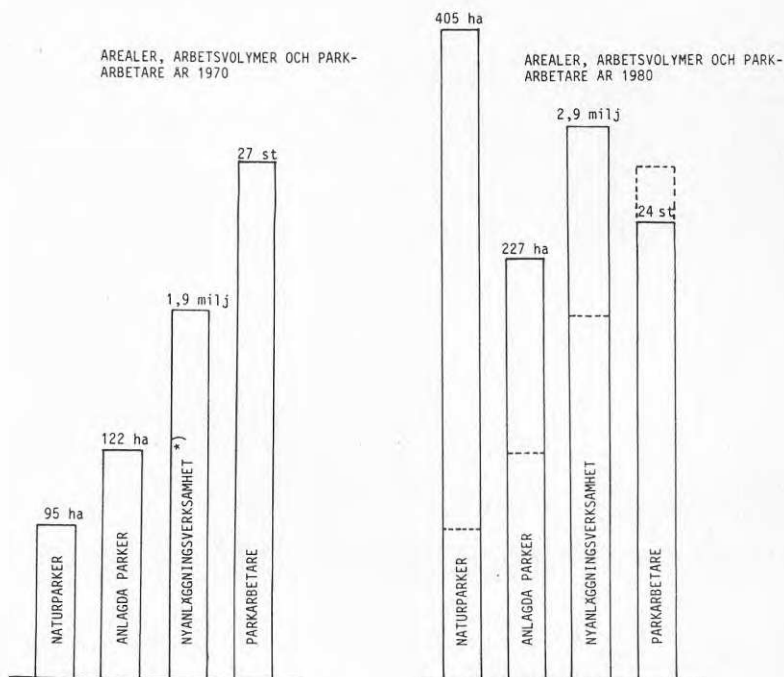

Bild 24.
Arealer, arbets-
volymer och park-
arbetare

UMEÅ KOMMUN (78.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: PARKPROGRAM

PROJEKTITTEL: INFORMATION 1981

BESKRIVNING

Varje år ger parkavdelningen vid Umeå kommuns gatukontor ut den sk "Gröna boken". Denna är en redogörelse för parkavdelningens verksamhet och innehåller areal- och mängduppgifter, drifts- och kapitalkostnader mm. Vidare behandlas organisationsplan, nyanläggnings- och underhållsarbeten utförda under året, odlade utplanteringsväxter, antalet anställda års- och säsongsarbetare mm.

"Gröna boken" är alltså framför allt en verksamhetsberättelse, men i inledningskapitlet diskuteras mål och inriktning vad gäller olika typer av parker.

De avsnitt som finns med vad gäller målsättningar är mycket allmänt hållna och ej relaterade till olika geografiska områden, ej heller är de framtagna ur diskussioner vad gäller faktaunderlaget.

KOMMENTAR

En verksamhetsbeskrivning av det systematiska och omfattande slag som Umeå kommuns parkavdelning årligen ger ut torde vara ett idealiskt utgångsmaterial för utarbetande av ett konkret parkpolitiskt program. Det skulle behöva kompletteras med vissa delar, men mycket av de basfakta som erfordras finns här.

De allmänt hållna målbeskrivningarna sätter in verksamhetsberättelsen i ett större sammanhang och ger parkverksamheten vissa riktlinjer.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Gatukontoret, Parkavdelningen 090-16 10 00

4.2.3 Checklista Parkprogram

DEFINITION Politiskt förankrat handlingsprogram för utnyttjande av de resurser som finns av mark, maskiner, pengar mm inom parkförvaltningen eller motsvarande organ (Nilsson, Bergsjö 1982).

MÅLSÄTTNING ALLMÄNT

- * Att utnyttja befintliga resurser optimalt

POLITIK

- * Att erhålla en politisk helhetssyn vad gäller parkers skötsel, användning och funktion
- * Att öka kunskap, engagemang och medvetenhet vad gäller parkfrågor
- * Att utjämna standardskillnader mellan tätortens olika områden

FUNKTION

- * Att anpassa parkernas funktion och innehåll till brukarnas behov

EKONOMI

- * Att begränsa kostnadsökningar för parkunderhåll och parkanläggande

FÖRVALTNING

- * Att öka skötseldifferentieringen
- * Att med största möjliga utbyte prioritera skötselinsatserna
- * Att vid behov omvandla parkerna för att uppfylla ändrade krav
- * Att sträva efter en ekologisk balans

ORGANISATION

- * Att samordna skötseln mellan förvaltningsgränserna

FYSISK PLANERING

- * Att aktivt hävda parkers och friytors betydelse i stadsbyggnadsprocessen
- * Att i all planering utgå från en ekologisk grundsyn

UNDERLAGS-
MATERIAL

Parkmarkens areal och läge
 Indelning i olika parktyper
 Ekonomiska data
 Dagens skötselprinciper
 Kartläggning av brukarintressena
 Definition av brukarna
 Parkernas användning
 Parkernas tillgänglighet
 Befolkningsammansättning
 Befolkningsutveckling
 Historiska data

PROGRAMMETS
INNEHÅLL

ÖVERGRIPANDE MÅLSÄTTNINGAR FÖR FÖRVALTNING
 OCH UTBYGGNAD AV PARKER

- * Ekologisk anpassning
  - Mark
  - Vegetation
  - Fauna
  - Vatten
  - Luft

- * Estetisk utformning
  - Stadsbild
  - Stadsrum och parker

- * Socialt och kulturellt utbud
  - Målgrupp
  - Parkens sociala innehåll
  - Parkens kulturella innehåll
  - Tillgänglighet

- * Ekonomi
  - Prioritering
  - Rationalisering

- * Planering
  - Deltagande i planprocessen
  - Naturmarksinventeringar
  - Skyddsdirektiv
  - Ekonomiska bedömningar

- * Projektering

- * Anläggning

- * Skötsel och underhåll
  - Differentiering
  - Omvandling
  - Förnyelse
  - Maskinpark

DETALJERADE MÅLSÄTTNINGAR FÖR TÄTORTENS OLIKA PARKER ELLER PARKTYPER

- * Parkens funktion och användning
- * Ombyggnad
- * Verksamhet
- * Investeringskostnad
- * Prioritering
- * Genomförande
- * Skötsel

4.3 Anläggning och skötsel

4.3.1 Inledning

I samband med exploatering byggs parker och friytor ut och därefter vidtar det viktiga förvaltningskedet. Traditionell parkbyggnad har alltmer börjat ifrågasättas, då den medför en intensiv och dyr skötsel.

Från förvaltningssidan oroas man av de kraftigt ökade skötselkostnaderna för stora arealer friytor och parker. Man försöker tackla problemen genom organisatoriska åtgärder, ökad användning av maskiner och kemiska medel, anpassning av arealerna till en effektivare maskinpark.

Kan man gå längre än man i de flesta kommuner har gjort utan att åsidosätta kvalitén? Var finner man alternativ och komplement till de traditionella rationaliseringsåtgärderna? Detta är frågor vi mött i vår kontakt med kommunerna.

En differentiering i skötselintensitet kräver en differentiering redan i projekterings- och anläggningskedena.

Utbyggnads- och förvaltningskedet ställs alltså inför allt större problem. Många saknar en klart uttalad målsättning med verksamheten. Exempelen visar hur man i ett antal kommuner har försökt systematiskt angripa problemet.

Tre exempel på skötselplaner för tätort redovisas, Eskilstuna, Göteborg och Marks kommuner. Järfälla kommun bidrar med en skötselplan för natur och kulturlandskapet. Skogsbruksplaner för rekreationsskog har gjorts i Östersund, Örebro och Järfälla. Trädplaner i Umeå, Västerås och Skara.

Checklistor finns utarbetade för översiktlig och detaljerad skötselplan för parkmark, träd- och trädvårdsplan, samt skötselplan rekreationsskog.

Vad gäller den översiktliga skötselplanen finns idag ingen plan till alla delar genomförd i enlighet med den utarbetade checklistan. Delar av planen finns i Uppsala parkprogram och i Karlskoga parkplan.

Just nu diskuterar och arbetar många kommuner med alternativa metoder att angripa skötselproblematiken och om några år kommer många fler exempel att finnas tillgängliga. Genomgående angreppssätt är att där få fram en mer differen-

tierad skötsel där parkens funktion och innehåll får styra skötselintensiteten.

Vad gäller den detaljerade typen av skötselplan, finns fler exempel. Planerna är långtgående och omfattande och fordrar ett stort bakgrundsmaterial. För att planen skall kunna följas måste finnas en utvecklad organisation på skötselsidan, som kan kontrollera att planen genomförs samt hela tiden ajourhålla den.

Planen utgör ett detaljerat underlagsmaterial för verksamhetsplanering och budgetberäkningar i förvaltningens löpande planering. Man har i skötselplanen en exakt kunskap om vad man har, hur de olika delarna sköts, vilken årstid detta sker, hur lång tid varje moment tar, vad skötseln kostar mm.

I de flesta kommuner som utarbetat trädplaner och trädvårdsplaner har man riktat in sig på nyplantering. Med en sviktande ekonomi kommer säkerligen i framtiden problemet för de allra flesta kommuner att vara hur man på bästa sätt vårdar och bevarar befintliga träd.

För att materialet skall vara direkt användbart i förvaltningsarbetet är det viktigt att såväl trädplan som trädvårdsplan återföljs av ett tidsprioriterat åtgärdsprogram och en kostnadsberäkning. Dessa skall sedan direkt kunna tas in i långtidsplan och budget.

Rekreationsanpassade skogsvårdsplaner finns utarbetade i många kommuner.

Skogens värde och användning för rekreatiönsändamål, dess storlek och läge påverkar skötselinsatserna.

Exemplen redovisar samarbete mellan parkförvaltning och skoglig expertis.

Detta samarbete kommer de kommunala parkförvaltningarna med all sannolikhet att ha anledning att utvidga i framtiden. Skogsbrukets metoder för plantering, anläggning och skötsel får ökad användning i extensivt anlagd och skött parkmark.

TECKENFÖRKLARING

- MARK SOM SKÖTES AV PARKÖRETT
 FÖRESLAGEN LAGRE SKÖTSELSTANDARD
 FÖRESLAGEN HÖGRE SKÖTSELSTANDARD

Bild 25.
Omprioritering av skötsel

Zon	Läge	Benämning	Skötselinsats
1	Innerstaden gågator centrala parker	Intensiva områden	Kontinuerlig
2	Parker i anslutning till flerfamiljs- husområden och större trafikleder	Mindre intensiva områden	Veckovis återkommande
3	Parker i anslutning till villalområden	Extensiva områden	Periodisk
4	Naturparker övriga ej anlagda park- ytor	Mycket extensiva	Punktinsatser vid behov
5	Naturreservat och kommunal- ägda närströvs- områden		Punktinsatser efter skötselplan

Bild 26.
Skötselzoner

4.3.2 Exempel

ESKILSTUNA KOMMUN (90.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: ANLÄGGNING OCH SKÖTSEL

PROJEKTTITEL: FÖRSLAG TILL OMPRIORITERING AV PARKSKÖTSEL MM
BESKRIVNING

Utredningen syftar till att ge parkmarken en mer differentierad skötsel och anläggning anpassad till de boendes behov.

Den börjar med en redovisning av arealen parkyta som underhålles, samt dennas fördelning mellan kommunens olika delar, samt mellan olika slag av ytor. Vidare beskrivs dagens skötselmetoder.

Med utgångspunkt från detta görs en omprioritering av parkskötseln utifrån följande målsättningar:

- stadens centrala delar bör få en intensiv skötsel
- parkmark i flerfamiljshusområden där slitaget på grönytorerna är stort, får en intensivare skötsel än parkmark i villaområden
- omprioritering sker inom givna ekonomiska ramar

Genom att ge stora, perifert belägna ytor en mer naturlig karaktär, har man i Eskilstuna möjlighet att inom de ekonomiska ramarna, bibehålla intensivt utnyttjade parkområden med högre standard.

KOMMENTAR

Utifrån tre ganska radikala huvudprinciper har en stor omläggning genomförts i Eskilstuna vad gäller skötsel av grönytor. Ett skötselprogram av detta slag fordrar ett relativt noggrant underlagsmaterial vad gäller läge och fördelning av olika typer av ytor. Finns underlagsmaterialet torde det vara en praktisk och relativt okomplicerad modell. Programmet är mycket grovt. Endast fem olika grader av skötselinsatser diskuteras. I huvudsak gäller omläggningen gräsklippning. Omprioriteringen av parkskötsel utgör ett första steg i ett mer omfattande arbete.

Programmet föreslår också förändringar vad gäller anläggningsstandard, med övergång till mer skötselintensiva anläggningar i nyexploateringsområden för villabebyggelse. Detta avsnitt slår emellertid endast fast några allmänna principer.

KONTAKTFÖRVALTNING

Park- och Kyrkogårdskontoret tel 016-10 11 92

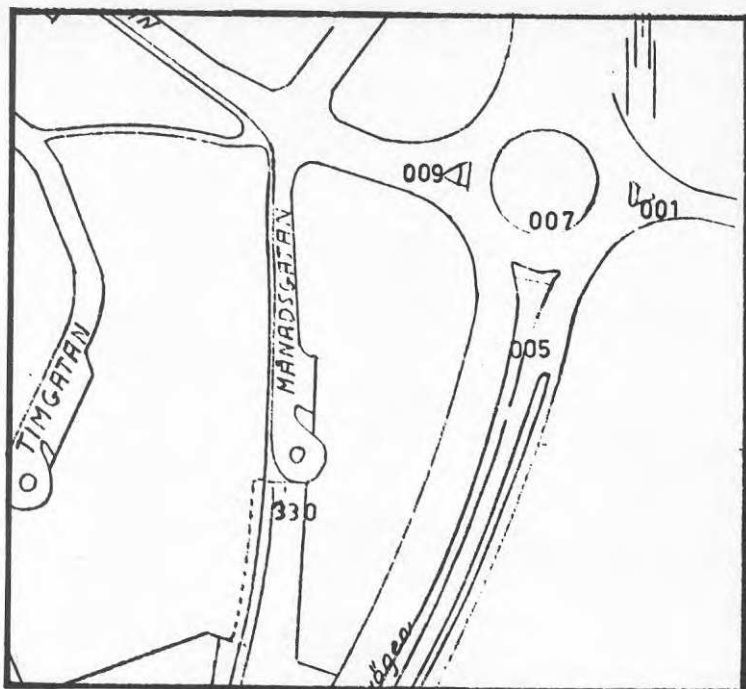

Bild 27.
Indelning i
skötselområden

E1.3 Gräsyta klass III

Arbetet utföres enl en i samråd med beställaren utarbetad prioriteringslista.

Klass III A, gräsytor ötkomliga med traktorsloghack. Slöttern utföres två gånger per säsong samt putsas kring stolpar med lie el. dyl. Puts utföres senast en vecka efter slöttern. Första slöttern utföres mellan 06-01 och 07-15 och den andra slöttern mellan 08-15 och 09-30

Klass III B, gräsytor med slagning en gång per säsong lieslötter eller slaghacksslötter en gång per säsong. Slöttern utföres under tiden 07-01 och 09-30 Gräset skall omedelbart samlas upp och bortforslas senast inom en vecka.

(E1.4) Gräsyta klass IV.

Gräset slås med slaghack en gång per år under tiden 1 juli - 30 september. Uppsamling av gräset behövs ej.

F BESKÄRNING

Beskärningsarbetena skall utföras av trädgårdskunnig personal på ett fackmässigt sätt. Dött, sjukt eller skadat växtmaterial tas bort.

Bild 28.
Skötsel-
beskriv-
ning

GÖTEBORGS KOMMUN (435.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: ANLÄGGNING OCH SKÖTSEL

PROJEKTTITEL: SKÖTSEL AV PARKER OCH GRÖNOMRÅDEN 1981

BESKRIVNING

I Göteborgs kommun bedrivs all skötsel och underhåll av parkmark på entreprenad. Detta kräver ett mycket detaljerat förfrågningsunderlag, utarbetat enligt ett kodsysteem med liknande detaljeringsgrad som Mark AMA. Programmet innehåller föreskrifter för renhållning, gödsling, jordförbättring, jord- och sandbyte, gräsklippning och slåtter, beskärning, mark- och ytbehandling, ogräsbekämpning och puts, bekämpning av växtsjukdomar och skadedjur, täckning, bevattning, uppbindning, plantering, reparation och komplettering samt övriga arbeten.

De administrativa föreskrifterna är en mycket viktig del av programmet. Här låses samarbetet mellan beställare och entreprenör upp i detalj och här preciseras också en hel del kvalitetsangivelser.

KOMMENTAR

Materialet redovisar bl.a med vilken detaljeringsgrad och i vilken omfattning anvisningar för parkskötsel måste utföras för att lämnas ut på entreprenad.

Det bör vidare tjäna som underlag för en diskussion om behovet av anvisningar och deras detaljeringsgrad när det gäller skötsel i kommunens egen regi. För alla typer av parktyper finns genom den preciserade skötselanvisningen en målsättning formulerad.

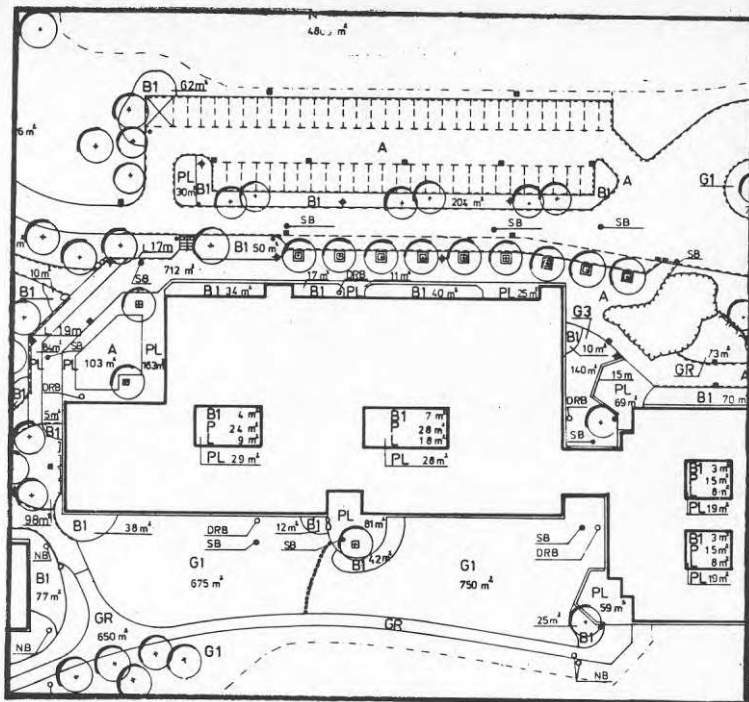
Systemet förutsätter också en omfattande kontroll och besiktning från förvaltningens sida.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Fritidsförvaltningen, parkavdelningen 031-61 18 86

FÖRKLÄRINGAR	
G1	SLAGHACK FIN
G2	SLAGHACK GROV
G3	FINSLÄTTER
B1	NYPLANTERADE BUSKAR
B2	ETABLERADE BUSKAR
	ETABLERADE KLATTERVÄXTER
P	PERENNER
L	LÖKVÄXTER
○	NYPLANTERADE TRAD
○	ETABLERADE TRAD 110 ÅR
M	NATURMARK
—	BERG I DAGEN
A	ASFALTERAD YTA
PL	PLATTBELAGD YTA
GR	GRUSYTA
SS	SANDYTA STRIO
SG	SANDYTA GRAADERAD
—	BANK
—	LÅNGBANK
+	BELYSNINGSTOLPE
+	PAPPERSKÖRG
—	CYKELSTALL
—	QUNGSTÄLLNING
—	SKYLTLAR
+	REGNVAT TENBRUNN
+	SPOLBRUNN
+	DRÄNINGSBRUNN
+	HEDSTIGNINGSBRUNN
—	KANTSTOD TRÄ
—	KANTSTOD BETONG
—	FLÄTVERKSSTANGSCEL
—	BEGRÄNSNINGSLINJE FÖR AREALANGIVELSE
—	TOMTGRÄNS
—	MUR L-STOD
—	MUR KALKSTEN

Bild 29.
Skötse- och underhållsplan

Nov
En gång

Lövhantering, Busktyta

Löv avlägsnas endast om risk föreligger att underliggande vegetation kan komma att skadas. Löv avlägsnas även ur buskage utmed kommunikationsytor avsedda för körtrafik.

Lövsugning utförs på del av yta som gränsar till kommunikationsyta.

Busktyta lövbärande under etablering upp till 2 år

April
En gång

Sandupptagning, vårstädning, Busktyta lövbärande under etablering upp till 2 år

Upptagning av sand och andra halkbekämpningsmaterial ifrån vinterväghållning på angränsande hårdgjord yta om lagertjockleken av sand överstiger 30 mm eller ligger i högar.

Krattning - luckring - utförs över hela ytan utan att rot och växtdelar skadas. Ojämheter i ytan jämnas i samband med krattningen. Städd yta skall efter utfört arbete vara fri från kvistar och främmande föremål.

Jord som loss görs i samband med arbetsutförandet får inte föras bort med avfallet.

Åruller perenner och lökväxter

Maj-okt
En gång per vecka

Pappersplockning, Åruller, perenner och lökväxter

Pappersplockning - upptagning av enstaka sopor -. Efter avslutat arbete skall såväl planteringsyta som blad- och grenverk vara fri från sopor och främmande föremål.

Bild 30.
Material och
arbetsbeskrivning

MARKS KOMMUN (31.000 inv)

PROGRAMOMRADE: ANLÄGGNING OCH SKÖTSEL

PROJEKTTITEL: PARKUTREDNING

BESKRIVNING

Utredningen syftar till en rationalisering av parkverksamheten genom samnyttjande av maskiner, organisatoriska åtgärder samt en omklassning av skötselinsatser.

Utredningen börjar med en inventering och omvärdering av gatukontorets parkytor. Målsättningen med denna är att minska de årliga skötselkostnaderna utan att väsentligt förändra den yttre miljön. Därefter undersöks möjligheterna att genom organisatoriska åtgärder rationalisera skötseln, t.ex genom samnyttjande av maskiner och bildande av ansvarsområden.

Större delen av utredningen upptas av direkta skötselanalyser på en mycket detaljerad nivå. Omklassning av parkmark från skötselintensiva ytor till en mer extensiv skötsel har föreslagits på ett stort antal ytor.

Projekteringsanvisningar för redovisning av skötsel och underhåll har utarbetats med exempel. Kostnadsberäkningar för genomförande av de olika förslagen är redovisade.

KOMMENTAR

Skötselutredningar av detta slag fordrar ett mycket detaljerat ritningsunderlag, samt insamlande av ett stort kunskaps- och faktamaterial. För att sedan kunna nyttiggöra de detaljerade skötselanalyserna fordras också en stor administration och organisation på skötselsidan.

Utredningen är betydligt mer långtgående än t ex Eskilstunas både vad gäller detaljeringsgrad och framtagande av direkta arbetsinstruktioner vad gäller skötsel av grönytor.

Man har, till skillnad från de övriga exemplen, även arbetat med organisatoriska medel för att åstadkomma en rationalisering av skötseln.

Omklassningen av den befintliga parkmarken till mer skötselintensiva former, bygger på en allmän målsättning att reducera underhållskostnaderna utan att försämma närmiljön. Någon prioritering mellan stadsdelar eller mellan olika typer av boende har inte gjorts.

HANDLAGGANDE FÖRVALTNING

Gatukontoret, parksektionen 0320-170 00

- ▨ PARKMARK MED YTBETECKNING
- ▣ KOMMUNAL INRÄTTINGS OMR.
- " " " " ANLÄGGN
- SPECIELL PARKANLÄGGN

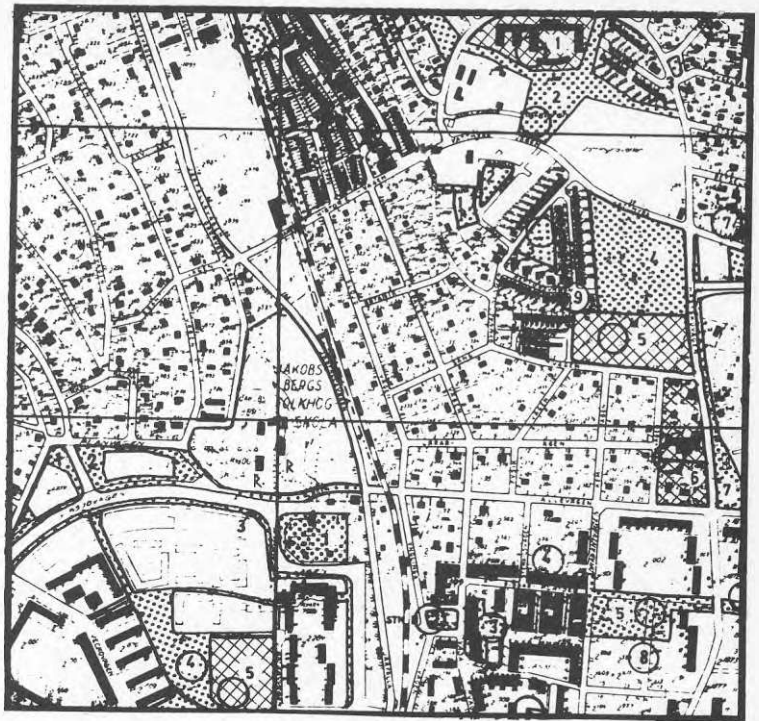

Bild 31.
Parkmarkers
fördelning

BLAD 2 Skövde, Kallhälls villastad

Totalytorna beräknade från byggnadsplan eller stadsplan om ej annat anges

x = ytorna beräknade från skala 1:10000
z = " " " " grundkarta skala 1:1000

Ytbe- teckning	Arkivbe- teckning	Plats	TOTALAREAL (m ²)		VARAV NATURPARK (m ²)					VARAV ANLAGD YTA (m ²)						LÅNGD (m)							
			Ej för- dig ex- pl omr	Färdig exploat- område	Skog och im- pedi- ment	Ångs- o Åkermark utan skötsel	Slätter- ytor traktor	Slätter- ytor lä	Totalt	Gräs-	Gräs- slätt	Busk	Rosor eller robot	Plot- tor, sten, osj ej väg	Troop- ytor		Väg- mark raf	Väg- mark arva	Grusytor lek- ballast	Gräskent mot grusyta			
D 10:1		Väster G Trolleav	11,000		11,000																		
D 11:1		Gyllenstiernas väg	10,200		10,200																		
D 11:2		Trappa v Skövde st		370						370		250											
E 9:1		Väster Bisk Lils v	10,000		9,000			1,000															
E 10:1		V J Olofssons väg	5,500		5,500																		
E 10:2		V Bisk Jens väg	16,100		5,400			10,700															
E 10:3		" " "	16,690		16,000			690															
E 10:4	E 10:1	"T.V Villen"		26,320	6,000			16,991		3,329		2,403		225									
E 10:5		Ö Bisk Johannes v	7,570		3,570			4,000														117	504
E 11:1	E 11-1	N Björntjärns v		30,240	10,150			20,090															
E 11:2	E 11-1	S Bisk Henrics v		18,940	8,100			10,840															
E 11:3		Ö Almers v		33,000	20,500			12,500															
F 12:1	F 12-1	Blomsterbalkpl		22,360	17,926					4,434		2,694										240	1,300
F 13:1		Blomsterbalkpl		2,220						2,220		520			400								1,300
G 13:1	F 12-1	Ö Håckrovägen		6,000	6,000																		
Total areal			77,060	139,450	129,346			76,511		10,353		5,617	250	225	400					120		357	3,304
Varav skolor, daghem																							
Total parkareal			77,060	139,450	129,346			76,511		10,353		5,617	250	225	400					120		357	3,304

Bild 32.
Areal-
samman-
ställning

JÄRFÄLLA KOMMUN (53.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: ANLÄGGNING OCH SKÖTSEL

PROJEKTITTEL: MARKINVENTERING OCH MARKVÅRDSFÖRSLAG FÖR
STÖRRE GRÖNOMRÅDEN INOM JÄRFÄLLA KOMMUN, SEPTEMBER 1970

BESKRIVNING

Utredningen gjordes med målsättningen att finna lämpliga skötselformer för att bevara landskapsbild och tillgodose den sociala naturvårdens krav. Denna problemställning finns på många ställen i Sverige där det gamla betes- och odlingslandskapet är på väg att försvinna.

Som underlag för skötselanvisningarna ligger en natur- och kulturgeografisk inventering. Denna omfattar såväl en allmän redogörelse av olika naturtyper som områdesvisa beskrivningar.

Skötselmetoder för olika typer av större grönområden finns beskrivna under huvudrubrikerna jordbruk, skogsbruk, parkvård samt speciella anläggningar.

Organisation och genomförande diskuteras, framför allt frågorna om ett samordnat jord- och skogsbruk anpassat till den sociala naturvårdens intressen. För- och nackdelar med kommunalt resp privat drivet jord- och skogsbruk redovisas härvid.

KOMMENTAR

Markvårdsförslaget täcker endast större grönområden i och utanför tätorten. Målsättningar finns preciserade för olika sätt att bruka och vårda det gamla kulturlandskapet. Man har gått utanför tätortens gränser och sett hela det omkringliggande landskapet som ett potentiellt rekreationslandskap.

Vården av och tillgängligheten till närlandskapet får allt större aktualitet i andra kommuner än i storstadsregionen. I Järfälla har man lång erfarenhet av problemen och konflikterna. De större grönområdena inom kommunen sköts i största möjliga utsträckning genom jordbruksmässiga vårdmetoder både i form av åkerbruk och betesdrift.

Intressant är att jordbruket drivs i såväl kommunens regi som privat med den välkända Molnsätra gård som exempel. Här håller man betesdjur på kommunal mark, mot att kommunen upplåter och inhägnar betesmarken samt tillåter foderproduktion på vissa marker.

Markvården kopplas ej till utnyttjandet annat än rent allmänt. Inga studier har utförts av friluftslivets nyttjande och behov av närlandskapet.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Gatukontoret, parkavdelningen 0758-100 60

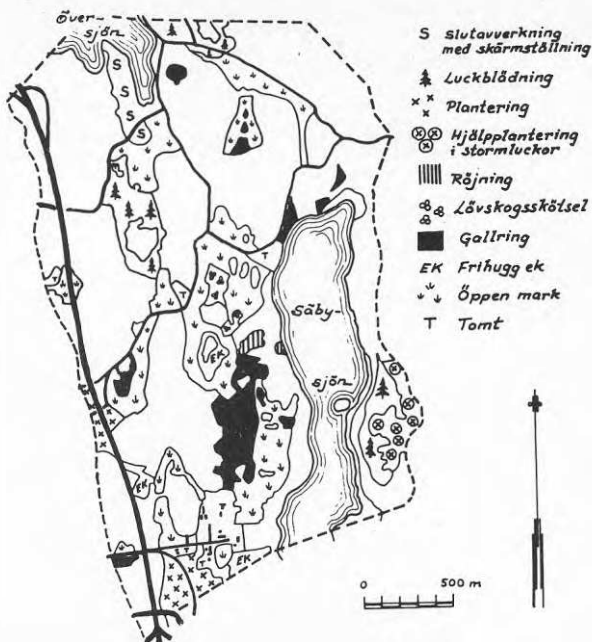

Bild 33.
Åtgårdssamman-
ställning

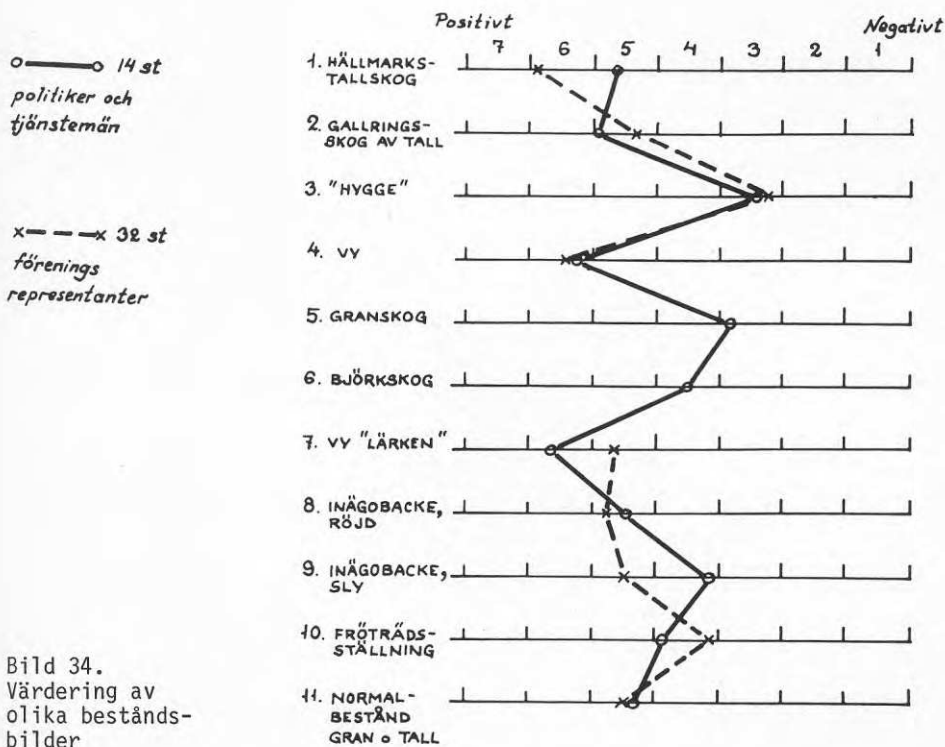

Bild 34.
Värdering av
olika beståndsbilder

JÄRFÄLLA KOMMUN (53 000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: ANLÄGGNING OCH SKÖTSEL

PROJEKTTITEL: FRITIDSSKOG I JÄRFÄLLA. HISTORIK, NUTILLSTÅND
OCH SKÖTSELFÖRSLAG

BESKRIVNING

Syftet med utredningen har varit att åstadkomma ett förslag till skötsel av Järfällas skogsområden. Planeringshorisonten omfattar den närmaste femtioårsperioden, men tyngdpunkten har lagts på de närmaste tio-tjugo åren.

Huvudmålsättningen har varit att skogsmarkerna skall skötas med friluftslivet bästa för ögonen. Några undantag från denna målsättning av ekonomiska och sysselsättningspolitiska skäl har ej gjorts.

Ett delmål i arbetet har varit att undersöka kommuninvånarnas attityder till olika skötselprinciper vad gäller de egna skogsmarkerna.

Presentationen av förslaget till framtida skötsel ägnas först en genomgång av olika åtgärder inom skogs- och jordbruk, där en principiell diskussion förs. I bilaga presenteras sedan det detaljerade förslaget.

KOMMENTAR

En mycket ingående och omfattande utredning om skogarna i Järfälla kommun. Brukarintresset har ägnats stort utrymme och intervju- och enkätundersökningar har gjorts för att fånga upp önskemål och upplevelser. Den ringa svarsprocenten har gjort att några säkra slutsatser ej kunnat dras vad gäller brukarintresset, vilket är beklagligt.

Rekreationsintressena har helt fått styra planen och virkesuttaget ligger långt under det som är skogsekonomiskt lönsamt.

Det är den vanlige skogsvandraren som utan krav på anordningar eller speciell utrustning vill gå en promenad i skogen, som man riktat sig till.

Med den utgångspunkten har sedan åtgärderna sammanställts områdesvis, klart och överskådligt. De mer allmänna målsättningarna kompletterar sedan åtgärdsförslaget.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Gatukontoret, parkavdelningen 0758-100 60

- BETECKNINGAR
- Områdesgräns
  - == Större bilväg
  - - - - - Mindre bilväg
  - ..... Gammal korväg
  - ||||| Skidbacke
  - ~~~~~ Bergtäkt
  - Sjö, tjärn
  - Vattendrön
  - X — OSK:s elljusspår c:a 3km
  - - X - - Belyst extraslinga
  - - - - - OSK:s 5, 10, 15km spår
  - ..... OSK:s hund och pulkspår
A4, 5, 10, 15km spår

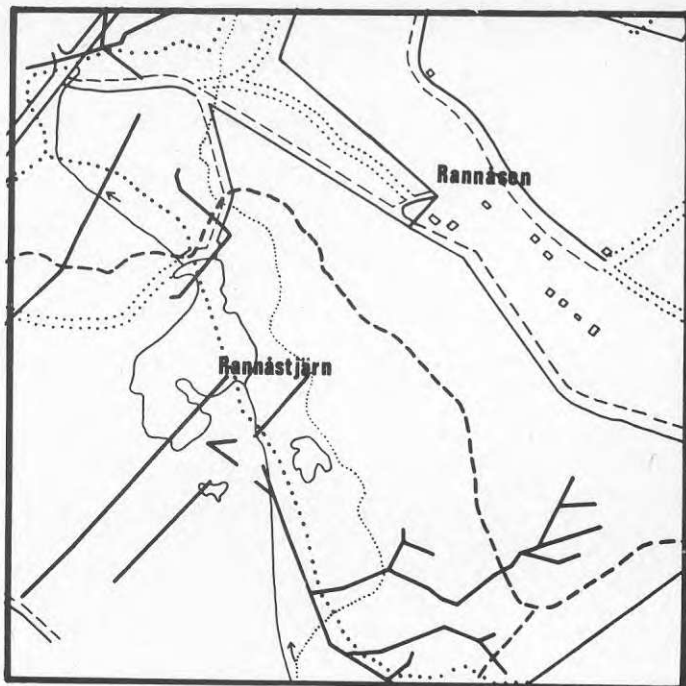

Bild 35.
Spår och leder

- Kalmark
  - Plantskog 0-1,3m
  - ⊠ Ungskog 1,3-c:a5m
  - ▨ Yngre gallr-skog 30-55år
  - ⊞ Äldre skog 55+ år
- YINDRIKTN.

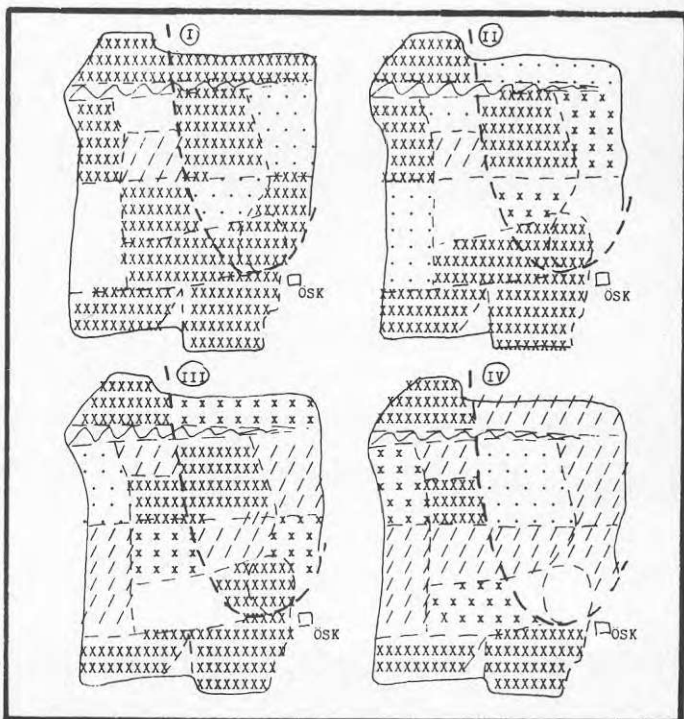

Bild 36.
Beståndsutveckling

ÖSTERSUND KOMMUN (60.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: ANLÄGGNING OCH SKÖTSEL

PROJEKTTITEL: ÖSK-RANNÅSENOMRÅDET I ÖSTERSUND. SKOGSINVENTERING OCH FÖRSLAG TILL SKÖTSELPLAN

BESKRIVNING

Skötselplan för rekreationsskog där målsättningen har varit att för framtiden upprätthålla ett för friluftslivets önskemål gott allmäntillstånd med speciell inriktning på det skogliga.

Av de hänsyn som tagits väger rekreationsintressena tyngre än de skogligt ekonomiska. Utvecklingen på längre sikt, där de biologiska förhållandena fått vara vägledande, har i stort varit styrande. Viss hänsyn har emellertid tagits till ekonomiska faktorer, såtillvida att vid avverkning har de bestånd med sämsta värdetillväxten tagits före de bättre växande.

Utifrån målsättningen att ta hänsyn till friluftslivets behov har man sen upprättat själva skötselplanen. En ekonomisk beräkning har utförts för att belysa merkostnaden av ett rekreationsanpassat skogsbruk jämfört med ett strikt ekonomiskt.

KOMMENTAR

Även i detta exempel har man tagit klar ställning till att rekreationsintressena skall få dominera vid utarbetande av målsättning och åtgärder.

Vissa ekonomiska hänsyn har dock tagits, men ej i den omfattningen att de negativt påverkar rekretionsintressena.

Ekonomiska kalkyler ger vid jämförelse mellan ekonomiskt skogsbruk och rekreationsanpassat skogsbruk en merkostnad som betraktas som en investering i rörligt friluftsliv. Denna ekonomiska satsning är dock blygsam i jämförelse med vad andra typer av anläggningar kostar i investeringar.

Planen är utarbetad av skogsmän som arbetar med ett aktivt skogsbruk, dvs genom aktiva åtgärder förändrar man skogen mot vissa bestämda mål. Trakthyggen, dvs mindre hyggen används som metod.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Tekniska kontoret, parkavdelningen 063-14 30 23

ÅTGÄRDER

	PLANTERING
	ROJNING
	GALLRING
	UTGLÄSNING TILL 5-10 M S FORBAND
	UTGLÄSNING TILL 10-15 M S FORBAND
	SLUTAVVERKNING

ÅLDERSKLASSER

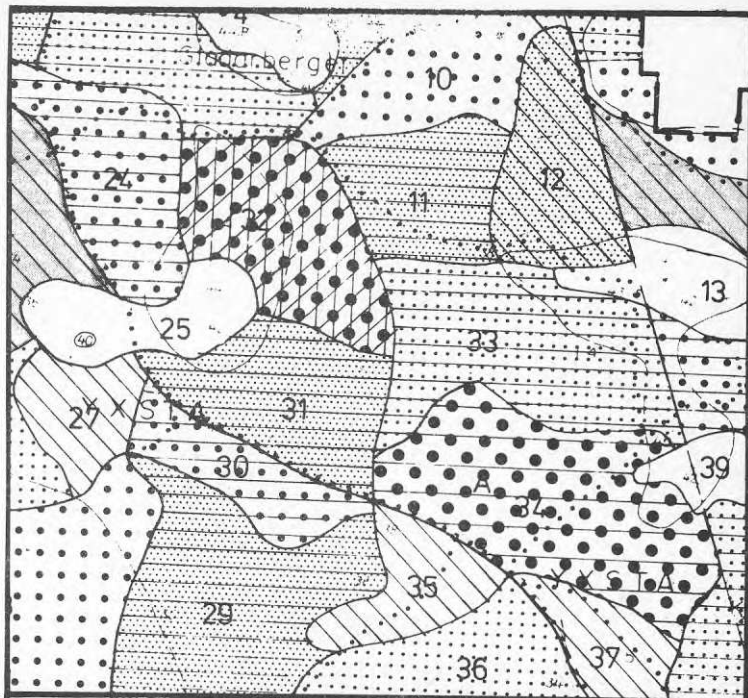

	0 - 10
	11 - 20
	21 - 40
	41 - 60
	61 - 80
	81 - 100
	101 - 120
	121 - 140
	141 - 160

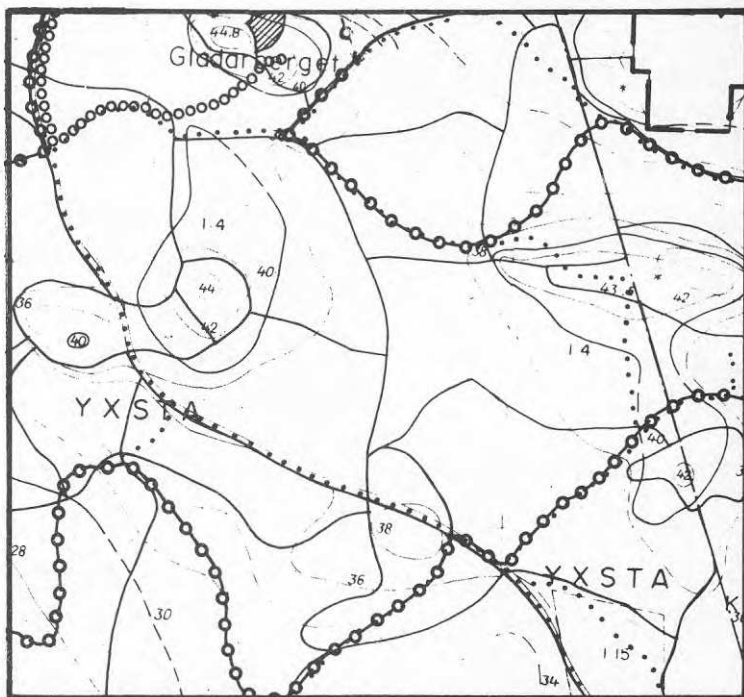
Bild 37.
Åtgärdsplan

BEFINTLIGA ANLÄGGNINGAR

 MOTIONSSPÅR 2,0 KM

FÖRESLAGNA ANLÄGGNINGAR

- MOTIONSSPÅR 2,7 KM
(TOTAL LÄNGD CA. 5,0 KM)
- HÄNDIKAPPSLINGA 0,5 KM
- STARTPUNKT
MOTIONSSPÅR - HÄNDIKAPPSLINGA
- P-PLATS
- SKIDBACKE

Bild 38.
Dispositionsplan

ÖREBRO KOMMUN (117.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: ANLÄGGNING OCH SKÖTSEL

PROJEKTTITEL: REKREATION - SKOGSBRUK

BESKRIVNING

Kring Örebro tätort har ett antal skogsvårdsplaner utarbetats för kommunens skogar. De består av en dispositionsplan och en skötselplan. I inventeringsmaterialet ingår bl.a studier av slitagetålighet och tillgänglighetsgrad.

Dispositionsplanen utvisar föreslagna förändringar vad gäller anläggningar och dylikt för rörligt friluftsliv. Skötselplanen anger vegetationsvårdande åtgärder samt förändringar i ålderssammansättning. De spänner över en tidsperiod om 100 år, uppdelat i 10-års perioder. Till varje 10-årsplan finns en textbeskrivning.

KOMMENTAR

I Örebro kommun har man tagit ett samlat grepp på rekreationsskogarna runt tätorten och utarbetat en rad skogsvårdsplaner. Enligt beslut i kommunstyrelsen skall allt skogsbruk här vara miljöanpassat.

Planerna är mycket konkreta och detaljerade - varje skogsområde är indelat i mindre delområden. De direkta skogsvårdande åtgärderna har enkelt och överskådligt sammanställts i tabellform.

Några direkta studier av brukarnas intressen har ej företagits. På förvaltningen finns dock en allmän kunskap vad gäller användningen av rekreationsskogarna.

Skötselkostnaderna är ej relaterade till kostnaderna för ekonomiskt skogsbruk.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Parkkontoret 019-10 00 80

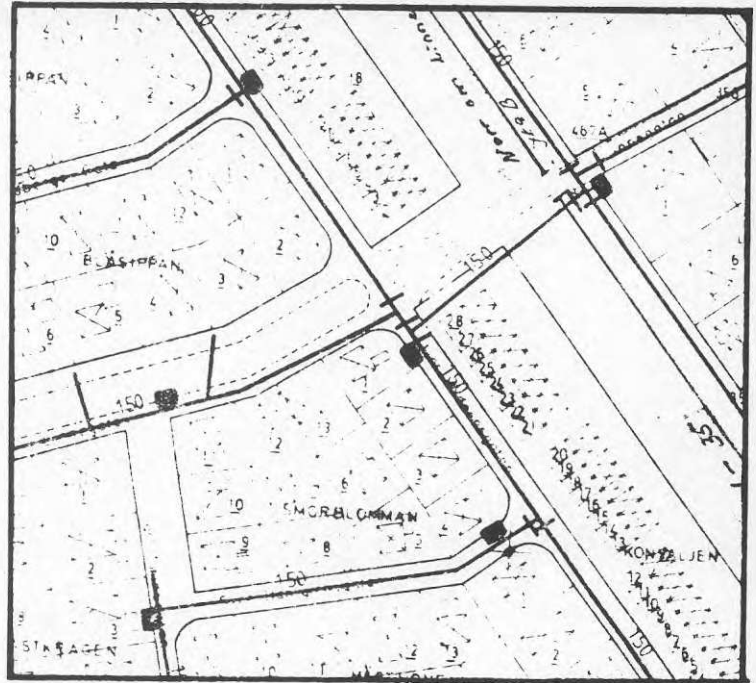

Bild 39.
Trädens placering

A 1 ATGÄRDSBESKRIVNING		1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Individ Både N&S Linnégatan	Gödslias 3 kg/träd fördelat på 12 hål varen <i>K/1/2000</i>	X			X			X			X
	Kalkas 0.5 kg/träd fördelat på 5 hål		X			X			X		
S Linnégatan	Gallring av årsskott, anläggande av krona	X									
	Uppföljning av beskärningen, kontroll av kronbalans			X			X				X
N Linnégatan	Gallring av kronor, renskärande av sår	X									
	Forttagande av vattensskott, uppbyggnad av krona			X							X
	Att beakta: <i>Stadsbussstråta</i>										

Bild 40.
Atgärdsplan

SKARA KOMMUN (18.000 inv)

PROGRAMOMRADE: ANLÄGGNING OCH SKÖTSEL

PROJEKTITTEL: TRÄDVÅRDSPLAN FÖR SKARA KOMMUN

BESKRIVNING

Trädvårdsplanen bygger på en noggrann inventering av befintliga träd i parker och utefter gator i centrala Skara. Träden är översiktligt karterade och i protokoll är noterat eventuella skador eller andra tillstånd som föranleder skötselåtgärder. Skötselanvisningarna gäller dels området som helhet och dels finns vid behov specialanvisningar för enskilda träd.

De allmänna skötselanvisningarna delar in trädets behov av vård i 4 åldersperioder; nyplanterade träd, det uppväxande trädet, det vuxna trädet, det åldrande trädet. För varje åldersgrupp ges anvisningar om växtplats, vattning, jordprov, uppbindning, beskärning, skador, sjukdomar mm. Utredningen kompletteras dessutom med utförliga beskrivningar av jordförbättring och gödsling, vattenbehov, uppbindning, ogräsbekämpning och beskärning.

KOMMENTAR

Trädvårdsplanen från Skara kommun är helt inriktad på vård av de befintliga träden, för vilka den innehåller praktiska och detaljerade anvisningar. Materialet är mycket enkelt redovisat och bör vara ett tillämpligt exempel för små kommuner utan alltför stora resurser på utredningssidan.

Nyplanteringar behandlas endast i samband med återplantering av borttagna träd. Kostnader, tidsplan och prioritering för genomförande ingår ej i trädvårdsplanen.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Gatukontoret, parkavdelningen 0511-16 300

FÖRKLARINGAR

- TRÄD 40-90 ÅR
- ◐ TRÄD 15-40 ÅR
- ◑ TRÄD 5-15 ÅR
- NYPLANTERING AV TRÄD
- TRÄD MED MEKANISK SKADA
- TRÄD MED NEDSATT KONDITION SOM ERSÄTTTS MED NYTT TRÄD

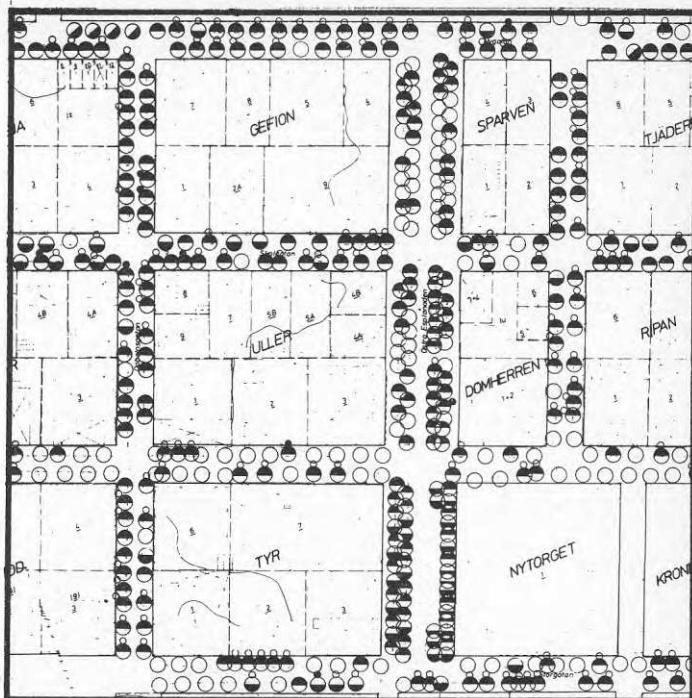

Bild 41.
Inventering och för-
slag till nyplantering

Målsättning

Att verka för begreppet "Umeå - björkarnas stad" ska bestå genom att: -----

- 1 Bevara gamla gatuträdsmiljöer genom konsekventa nyplanteringar när gamla träd tas bort.
- 2 Nyplanteringar av träd vid nya gatuprojekt.
- 3 Skapa förutsättningar för plantering av gatuträd vid ombyggnad av gator, gång- och cykelvägar, trafikplatser, torg m fl platser.
- 4 Aterställa gamla gatumuljöer där nyplantering inte skett.
- 5 I stadsplanearbetet verka för att det i exploateringsområden läggs ut gatumark med möjlighet till alléplanteringar.
- 6 Genom information motivera de tekniska enheterna att ta största möjliga hänsyn och verka för att träd kan bevaras i gatuummet.
- 7 Genom information bli till allmänheten bevisa värdet av gatuträd i stadsmiljö.
- 8 Medel ställs till förfogande för restaurering och bibehållande av gamla gatumuljöer.

Bild 42.
Målsättning

UMEÅ KOMMUN (78.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: ANLÄGGNING OCH SKÖTSEL

PROJEKTTITEL: UMEÅ GATUBJÖRKAR

BESKRIVNING

Rapporten redovisar resultatet av inventeringar och studier av björkbeståndet i anslutning till gator och trottoarer inom Umeå centralort.

Studien av gatubjörkar avser att belysa faktorer av betydelse för träd i gaturummet samt att ge förslag till åtgärder för bevarande och nyplanering av gatubjörkar. Syftet är att så objektivt som möjligt belysa miljövärdena men också de problem och nackdelar som följer med kraven på en god gatumiljö.

Man försöker också visa hur trädens betydelse vuxit fram och modifierats under åren som gått sedan planteringarna utfördes. Studien tar upp och analyserar argument för och emot trädens bevarande på gatumark, formulerar problemen, beräknar kostnader samt ger förslag till åtgärder och målsättningar.

KOMMENTAR

Exemplet visar en enkel och lättillgänglig studie av gatubjörkarna i Umeå. Målsättningen är konkret och kortfattad. Tidsramarna för nyplantering är fastställda i utredningen.

Ett färdigt och användbart material i förvaltningens löpande verksamhet.

Kostnadssidan belyser merkostnaden för el- och televerk om gatubjörkarna bevaras. Denna kostnad + kostnaden för nyplantering och skötsel har man alltså i Umeå förklarat sig villig att betala för att Umeå också i framtiden skall vara "björkarnas stad".

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Gatukontoret, parkavdelningen 090-16 10 00

TECKENFÖRKLARING

- Kronans
 1,8 km
 1,5 km
 0,4 km
- Bef. träd med betydelse för gatunumret

- Föreslagna träd

Anslagenhetsgrad

- 1
 2
 orange träd 3

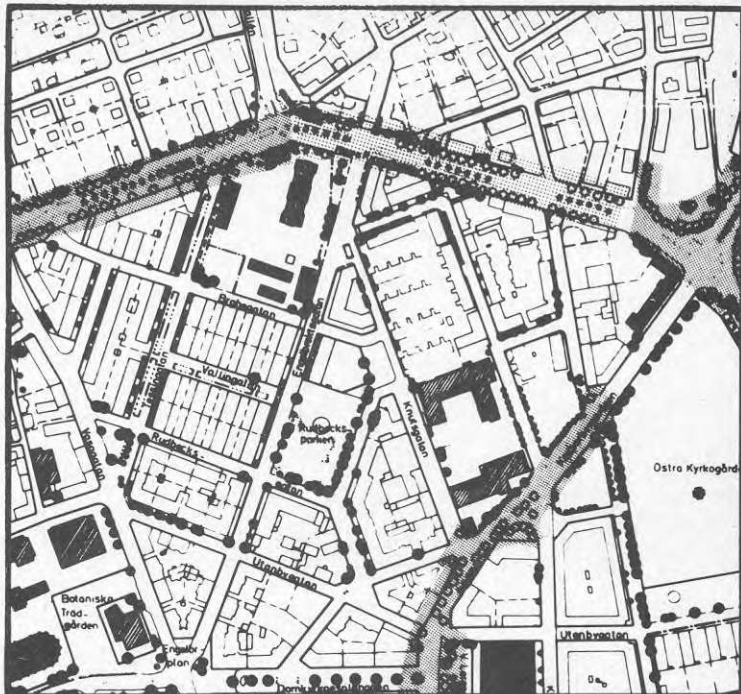

Bild 43.
Behovsanalys

TECKENFÖRKLARING

- Gator, torg och platsbildningar i behov av frädplantering av trädvärdande åtgärder

- , projekterat avsnitt

- 80-196 Projekterad plan från Park- och idrottsförvaltningen

- 80-205 Projekterad plan från Stadsbyggnadskontoret

Bild 44.
Prioriteringsplan

VÄSTERÅS KOMMUN (118 000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: ANLÄGGNING OCH SKÖTSEL

PROJEKTTITEL: TRÄDPLAN 80. FÖRSLAG TILL TRÄDPLANTERING I VÄSTERÅS CITY. RIKTLINJER FÖR TRÄDPLANTERING I GATUMILJÖ. PARK- OCH IDROTTSFÖRVALTNINGEN

BESKRIVNING

Trädplanen har framtagits och skall användas som ett långsiktigt program för att skapa en grönare innerstad i Västerås. Syftet med arbetet har varit att:

- redovisa och dokumentera befintliga trädbestånd med betydelse för gaturummet
- redovisa riktlinjer för, samt föreslå plantering av gatuträd
- föreslå åtgärder för befintliga trädbestånd

Rapporten är indelad i två huvuddelar. Del I, "Förslag till trädplantering i Västerås city", börjar med en inventering och dokumentation av befintliga förhållanden. Den diskuterar vegetationens betydelse samt ger detaljerade förslag till plantering efter viktiga stråk i city och riktlinjer för återstående objekt. De detaljprojekterade förslagen har prioriterats sinsemellan.

Del II som behandlar "Riktlinjer för trädplantering" inleds med ett kapitel om trädens livsbetingelser i stadsmiljö. Den fortsätter med en diskussion om trädens funktioner, tekniska begränsningar, trädkvaliteter samt lämpliga arter.

KOMMENTAR

Syftet med trädplanen har varit att

- redovisa och dokumentera befintliga förhållanden
- ge riktlinjer samt föreslå trädplanteringar
- föreslå åtgärder för befintligt trädbestånd.

Rapporten är mycket utförlig både när det gäller förslag och riktlinjer till trädplantering. Åtgärder för vård av befintligt trädbestånd har enligt uppgift lämnats till förvaltningens arbetsavdelning men finns ej med i rapporten - vilket är en brist.

Som handlingsplan för trädplantering är materialet samtidigt lättläst och utförligt.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Park- och idrottsförvaltningen 021-16 00 00

4.3.3 Checklistor

Översiktlig skötselplan

DEFINITION

Åtgärdsprogram för skötsel av parkmark som översiktligt ger riktlinjer hur skötseln skall bedrivas för att svara mot parkmarkens funktion och nyttjande.

MÅLSÄTTNING

- * Att genom en målinriktad, prioriterad skötsel säkra lum-mighet, variationsrikedom och användbarhet för parken
- * Att skötseln skall bestämmas av parkens funktion och nyttjandegrad
- * Att sträva mot en ekologisk balans
- * Att öka andelen naturmark samt extensivt skötta ytor
- * Att genom omfördelning av resurser, kunna ge hög skötsel-intensitet åt särskilt betydelsefulla parker, samt soci-
alt eftersatta områden
- * Att vid behov omvandla parker
- * Att utveckla alternativa skötselmetoder
- * Att genom organisatoriska åtgärder erhålla en effektivare förvaltning

UNDERLAGS-
MATERIAL

- * översiktlig inventering av befintlig parkmark
- * indelning i parktyper
- * parkens användning/funktion
- * nuvarande skötselprinciper
- * nuvarande maskintyper, kapacitet
- * nuvarande organisation
- * nuvarande skötselkostnad
- * jämförelse kostnad/utbyte
- * områdesvis jämförelse av kostnad/social struktur

PROGRAMMETS
INNEHÅLL

- * riktlinjer för en mer differentierad skötsel där priori-
teringen sker utifrån
parkens funktion
områdets sociala struktur
- * beskrivning av de konsekvenser detta innebär
sammanställning av skötselkostnader områdesvis
sammanställning av skötselkostnader för olika typer
av parkmark
- * skötselprinciper för
gräsytor
träd
buskar
perenner
lök- och knölväxter
utplanteringsväxter, anueller
naturlika planteringar
skogsmark
- * riktlinjer för anläggande av parkmark
- * riktlinjer för omvandling av parkmark
- * riktlinjer för organisationsförändringar

Detaljerad skötselplan

DEFINITION

Detaljerat åtgärdsprogram för skötsel av parkmark

MÅLSÄTTNING

- * Att rationalisera parkskötseln
- * Att övergå till ett ökat antal skötsextensiva ytor
- * Att se över befintlig maskinpark
- * Att anpassa arealerna till en maskinpark som minskar skötselkostnaden per ytenhet
- * Att ge projekteringsanvisningar för redovisning av skötsel och underhåll
- * Att ge underlag för verksamhetsplanering och budgetering
- * Att effektivare utnyttja befintlig arbetskraft - bättre organisation
- * Att effektivisera skötseln genom samordning av olika huvudmän

UNDERLAGS- MATERIAL

- * Detaljerad redovisning av parkmarkens areal och läge
- * Indelning i olika typer av ytor
- * Skötselkostnader för olika typer av ytor
- * Detaljerad redovisning av dagens skötselprinciper för olika typer av ytor
  - städning och renhållning
  - plantering och sådd
  - avverkning och beskärning
  - ytskiktsarbeten, vegetationsyta
  - ytskiktsarbeten, hårdgjord yta
  - kemisk bekämpning
  - klippning, slätter mm
- * Sammanställning av befintliga maskintyper

PROGRAMMETS INNEHÅLL

- * Skötselritning med redovisning av olika yttyper samt storlek
- * Skötselbeskrivning enl AMA:s system, hänvisning till kodbeteckningar på skötselritning
- * Skötselkort i tabellform
- * Årstidsplan - schema
- * Beskrivning av ändring av parkskötseln
- * Beskrivning av ändring av maskinparken
- * Beskrivning av ändrad organisation
- * Beskrivning av samordning av skötseln

Trädplan, Trädvårdsplan

DEFINITION	TRÄDPLAN: Handlingsprogram för trädplantering samt riktlinjer för hur denna planering bör ske.
	TRÄDVÅRDSPLAN: Åtgärdsprogram för vård av befintliga trädbestånd

- MÅLSÄTTNING
- * Att inventera befintliga träd inom tätorten, eller del därav
  - * Att bedöma trädens betydelse som stadsbyggnadselement
  - * Att ge förslag till nyplantering
  - * Att ge förslag till vård av befintliga träd
- UNDERLAGS-MATERIAL
- * INVENTERING
    - Art
    - Ålder
    - Totalhöjd
    - Krondiameter
    - Stamhöjd
    - Stamomfång
    - Kondition
    - Utveckling
    - Skador
    - Läge
  - * ANALYS AV MARKANVÄNDNING
    - Bebyggelse
    - Grönytor
    - Trafik
    - Ledningars läge
    - Stadsbild
  - * KARTLÄGGNING AV DAGENS SKÖTSELPRINCIPER
    - Beskärning
    - Gödsling
    - Vattning
    - Skadebehandling
  - * ÖVRIGT
    - Luftföroreningar
    - Saltning
- PROGRAMMETS INNEHÅLL
- * ÅTGÄRDER FÖR VÅRD AV BEFINTLIGT TRÄDBESTÅND
    - Vatten
    - Näring
    - Luft
    - Ljus
    - Uppbindning
    - Beskärning
    - Trädkirurgi
    - Sjukdomsbekämpning
    - Ersättningsplantering
    - Ogräsbekämpning

* FÖRSLAG TILL NYPLANTERING

Art
Läge
Planteringsprinciper
Skötselprinciper

Skötselplan rekreationsskog

DEFINITION

Program för skötsel av tätortsnära skogar, vilka har betydelse ur rekreationssynpunkt.

MÅLSÄTTNING

- * Att söka åstadkomma en skog som i första hand tillgodoser friluftslivets behov
- * Att där inga konflikter föreligger mellan rekreations- och skogsekonomiska intressen, sköta skogen på mest rationella sätt
- * Att ge förslag på vilka anläggningar som behövs för friluftslivets behov

UNDERLAGS-
MATERIAL

ÖVERSIKTLIG INVENTERING

Mark
Vatten
Vegetation
Djurliv
Markanvändning
Markgöförhållanden
Markhistorik
Jakt och fiske
Friluftsliv
Bef spår, stigar, vägar, skidbackar mm
Naturslitage

BESTÅNDSINDELNING För varje delområde inventeras

Ålder
Areal
Bonitet
Virkesförråd
Trädslagsfördelning
Framkomlighet

PROGRAMMETS
INNEHÅLL

FRAMTIDA SKÖTSELPRINCIPER

Slutavverkning
Föryngringsåtgärder
Röjning
Gallring
Rensningshuggning
Skogsbryn
Viltvård och jakt

FÖRSLAG TILL DISPOSITION

Stigar
Eldplatser
Motions slingor
Vindskydd mm

4.4 Verksamhet och aktiviteter

4.4.1 Inledning

Under 70-talet diskuterades brukarinflytande på alla områden inte minst vad gäller parker och friområden. Har denna debatt och dessa tankegångar satt sina spår i konkreta mål och program? I vilken grad får brukarna medverka när det fattas beslut om parkfrågor? Frågar man sig överhuvudtaget vad parkerna skall innehålla och vad människorna som använder parken vill ha dem till?

Här har vi funnit ett stort tomrum. Varför? En av förklaringarna är kanske att efterfrågan på parker och friytor är svår att beskriva eftersom nyttjandet oftast inte äger rum under organiserade former. Parkflanörer och lekande barn utgör inte heller några starka intressegrupper t.ex i jämförelse med fritids- och idrottsintressenter.

Verksamhetssidan ligger ofta under en annan förvaltning och nämnd, fritidsnämnden. I vissa fall har man härifrån utarbetat fritidspolitiska program som även tar upp utomhusaktiviteter dock oftast organiserade sådana.

De exempel vi funnit på program som behandlar verksamhetssidan är lekplatsutredningar, varav här redovisas den sk PLUS-utredningen som behandlar mål och innehåll i Stockholms Parklek. Brukarnas användning av och attityder till parker och friytor har även undersökts i två av parkprogrammen, nämligen de från Karlskoga och Sundbyberg. Vidare innehåller studien "Södertälje friytor" en kartläggning av de organiserade brukarnas användning av friytorna.

Materialet till checklistan är hämtat från parkprogram Karlskoga och Sundbyberg samt friyteprogram Södertälje. För att göra listan fylligare har metodik delvis använts från ett forskningsprojekt "Park i stad" (Lantbrukshögskolan, Inst för ekonomi och statistik, oktober 1970). I exemplet är resultatet från brukarundersökningar sammanvävt med övriga data vad gäller skötsel, ekonomi, anläggning. Därför saknar checklistan den sista punkten om programmets innehåll.

Mycket litet finns alltså gjort idag vad gäller denna typ av program, trots att det egentligen borde vara en av utgångspunkterna i utarbetande av alla typer av program. Att sköta och anlägga parker är inte endast en teknisk fråga utan handlar framförallt om att tillfredsställa människans behov av natur och grönska.

De kunskaper vi har idag om denna sektor är mycket knapphändiga och ett stort behov av grundforskning föreligger. Tillsvidare får kunskap om brukarnas behov tas fram på det sätt som står till buds, och med den erfarenhet som finns. Viss typ av information är relativt enkel att sammanställa, exempelvis statistiskt material om befolkningssammansättning mm. Denna typ av statistik finns idag tillgänglig i de flesta av landets kommuner.

Intervjuundersökningar är tidskrävande, observationer är däremot relativt snabba att genomföra och ger en bra information om parkers användning. Att nå organisationer och andra grupper (skolor, förskolor) går också förhållandevis

snabbt att genomföra.

I små kommuner finns i allmänhet mycket få parker och frilytor. Hur de används och av vilka, vet förvaltningspersonalen av egen erfarenhet om de bott en längre tid inom kommunen. Här kan alltså egen erfarenhet ersätta direkta intervjuer och observationer.

- befintlig smålekplats
- befintlig bollplan
- ⊙ befintlig smålekplats, som föreslås bli upprustad
- föreslagen smålekplats

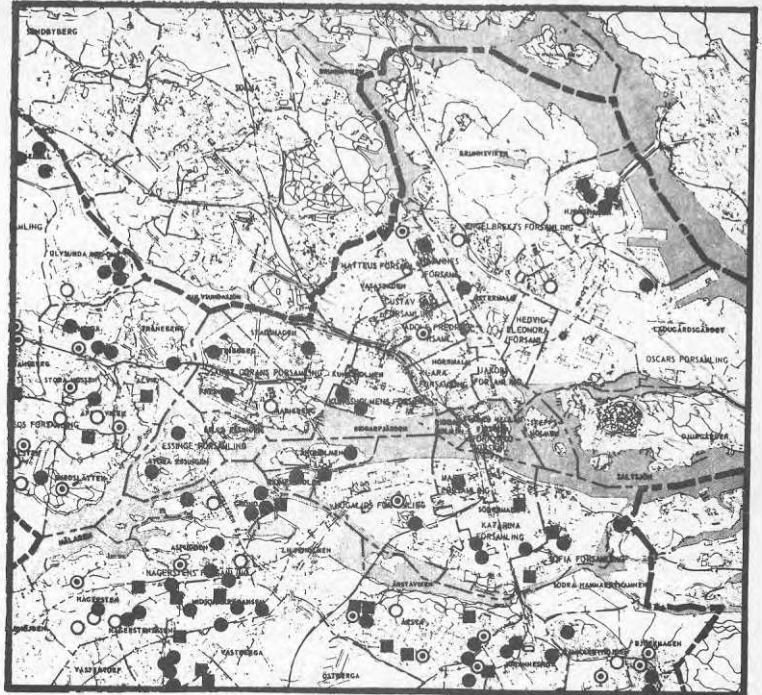

Bild 45.
Förslag till små
lekplatser

- lekpark av normaltyp
- ⊙ filiallekpark

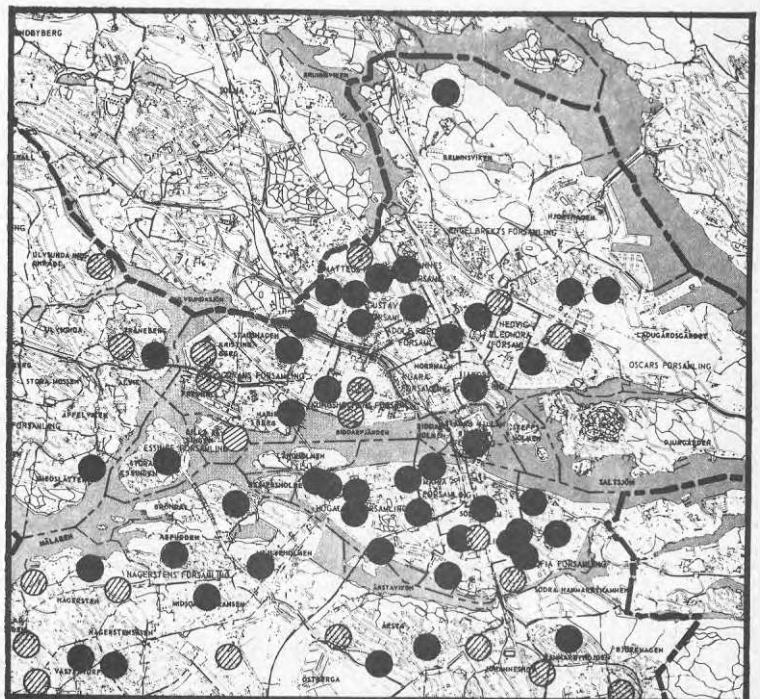

Bild 46.
Förslag till lek-
parker av normaltyp
och filiallekparker

4.4.2 Exempel

STOCKHOLMS KOMMUN (650.000 inv)

PROGRAMOMRÅDE: VERKSAMHET OCH AKTIVITETER

PROJEKTTITEL: MÅL OCH INNEHÅLL I PARKLEKEN. BETÄNKANDE FRÅN
PARKLEKSUTREDNINGEN I STOCKHOLM, 1972.

BESKRIVNING

Betänkande från parkleksutredningen i Stockholm (PLUS) vilket redovisar förslag till bl a målsättning för parkleken, nya aktiviteter och verksamhetsformer, utformning av lekparkernas lokaler och utemiljö, lokalisering av lekparkar samt verksamhetens organisation och resursbehov.

Utredningen föreslår vidareutveckling av verksamheten och tillförande av nya aktiviteter och behandlar därvid bl a bygglek, teater- och musiklek, djurhållning, odlingsland, eldning, utflykter, idrottslek, cykellek, äventyrslek, barnhagar och annan organiserad gruppverksamhet, uppsökande verksamhet samt skolgårdslek.

Vid sidan av de vanliga lekparkerna behandlar utredningen filiallekparkar, skollekparkar och smålekplatser på parkmark.

KOMMENTAR

Utredningens arbete har i första hand inriktats på att framlägga förslag beträffande parklekens mål och innehåll. Med dessa som grund redovisas även förslag vad gäller utformning, antal, lokalisering samt organisation och resursbehov.

Materialet är mycket omfattande och gediget. Målsättningarna utgår från klara pedagogiska grunder. Barns och ungdomars behov av fysisk aktivitet, utveckling av uttrycksförmågan, det sociala samspelet och praktisk demokrati har satts i centrum. Alla förslag utgår från detta.

Utredningen mynnar i genomarbetade förslag, framför allt vad gäller verksamhetssidan. Där utvecklas och diskuteras olika typer av lek och hur man skapar de fysiska förutsättningar för dessa.

Vissa avsnitt är naturligtvis präglade av det faktum att det här gäller en storstadsregion med verksamhet som har så mycket större omfattning än i en mindre kommun.

Många avsnitt vad gäller barnet - leken - lekumiljön är dock av allmängiltigt intresse och värda att ta del av även för mindre kommuner.

HANDLÄGGANDE FÖRVALTNING

Fritidsförvaltningen, fritidsavdelningen 08-785 60 00

4.4.3 Checklista

Verksamhet och aktiviteter

DEFINITION	Undersökning av parkers och friytors nyttjande samt nyttjarnas attityder och behov
------------	--

MÅLSÄTTNING	* Att undersöka antal boende i olika åldersgrupper inom gångavstånd från parker och friytor * Att kartlägga organiserade och icke organiserade gruppers behov och användning av parker och friytor * Att kartlägga några parkers och friytors utnyttjande för olika kategorier av besökare

UNDERLAGS-MATERIAL	* Sammanställning av tillgänglig statistik - befolkningsprognos - hustyper - befolkningsunderlag med hänsyn till gångavstånd * Intervjuer och enkäter till olika intressegrupper för att kartlägga - typ av aktivitet - vistelsetid - antal besökare - antal ledare - verksamhetens pedagogiska mål - typ av friytor som efterfrågas - avstånd som kan accepteras - hinder för att besöka friytor - antal besökare per dag - besöksrytm - besökarens ålder - utnyttjande av parkens olika delar - parkens upptagningsområden - rörelsemönster i parken - besökarnas motiv och omdömen

5. FORSKNINGSPROJEKTETS MÅL OCH RESULTAT

Projektet utgår från hypotesen att det i många kommuner finns mål och program för de kommunala friytorna samt att dessa målformuleringar styr verksamheten på olika nivåer och inom olika delar av grönssektorn.

Det resultat vår undersökning lett fram till kan ej sägas stödja den framlagda hypotesen. Visserligen har vi funnit ett antal exempel på mål och program för olika sektorer och vi också redovisar. Men det är fortfarande snarare undantag än regel att parkverksamheten styrs av nedskrivna mål.

De exempel vi hittat är ofta mycket bra och genomarbetade. Dock tycks de oftast vara resultatet av enskilda individers eller facknämnders ambitioner och framsynthet. Undantag är de mycket stora förvaltningarna med stora utredningsresurser. Dessa står också för många exempel, men inte alla.

Vad som framkommit vid vår undersökning är emellertid en mycket stor medvetenhet om behovet av mål och riktlinjer för hela verksamheten kring de kommunala friytorna. Begränsad ekonomi, ökade arealer samt minskade personella resurser har gjort att många parkförvaltningar idag klart ser behovet av antagna mål och riktlinjer för sin verksamhet. På många håll diskuteras också framtagandet av parkpolitiska program och liknande.

En osäkerhet om hur man angriper frågorna tycks vara ganska allmän. Flera förvaltningar har därför följt framtagandet av denna exempelsamling med stort intresse. Om fem-sex år finns sannolikt ett mycket större material att tillgå i kommunerna.

En brist, som många är medvetna om, är den nästan totala avsaknaden av lagar och normer som reglerar de kommunala friytorna. Många kommunala sektorer regleras helt eller delvis av lagar och förordningar. I flera fall krävs att sektorsprogram tas fram i kommunerna som underlag för planeringen. Inga motsvarande krav ställs på helhetssyn vad gäller kommunala friytor.

Sammanfattningsvis kan sägas att allt fler förvaltningar och nämnder med ansvar för kommunala friytor känner ett ökat behov av antagna mål och riktlinjer för verksamheten. Exempelen finns redan för flera nivåer av sektorn. Många kommer att arbeta med frågorna under de närmaste åren.

6. CENTRALA PROBLEM I UTARBETANDET AV MÅL OCH PROGRAM FÖR KOMMUNALA FRIYTOR

Fysisk planering

I många kommuner är frågan om parkmarkens storlek, lokalisering och utformning redan avgjord när parkförvaltningen får ta över. Ofta har liten hänsyn tagits till framtida funktion, skötsel ekonomi etc. I vissa fall gör grönförvaltningarnas organisatoriska ställning i kommunen att påver-

kansmöjligheterna är små.

Nyexploateringen minskar, och under de närmaste åren kommer samhällsutbyggnaden i hög grad att ske i form av förnyelse och förtätning. Trycket på befintliga friytor kommer att öka. Det är i detta läge viktigt med handlingsberedskap, där man värderar och prioriterar befintliga friytor med avseende på användbarhet. Utan en sådan systematisk utvärdering kan förtätningen utgöra ett hot mot de värdefulla innerstadsparkerna. Rätt lokaliserad kan däremot en viss utbyggnad på parkmark mycket väl accepteras och till och med innebära något positivt. I rapporten finns inget exempel på förnyelse och förtätning. För närvarande pågår ett forskningsprojekt i Halmstad som systematiskt angriper förnyelseproblematiken.

För den nyexploatering som ändå kommer, är det angeläget, att än mer söka bevara befintlig naturmark eller utveckla nya anläggningsmetoder på åkermark.

Parkprogram

Idag saknas parkprogram i de flesta av Sveriges kommuner, samtidigt som så gott som alla tillfrågade kommuner tycker sig behöva sådana. Många har påbörjat arbetet, andra står just i begrepp att börja.

Varför finns då idag ingen kommunal parkpolitik formulerad i de flesta kommuner, när ett sådant stort behov tycks föreligga. Vilka faktorer har verkat hindrande. Nedan följer en kort beskrivning av vad vi funnit utgöra de största problemen:

Påtryckargrupper i samhället har länge saknats. Inte förrän på senaste åren har hyresgästföreningar, kontaktkommittéer byalag och stadsmiljögrupper börjat göra sig hörda.

Politiskt intresse för parkfrågor har saknats. Ofta har organisationen på parksidan gjort att direktkontakt mellan politiker och tjänstemän inom parksektorn försvårats. Dialogen vad gäller parkfrågor har skötts av tjänstemän från andra sektioner, ofta då den tekniska sidan.

Brist på kunskap hos såväl politiker som förvaltare är ett annat påtagligt problem. Expansionen av parksektorn har varit snabb. Många förringar fortfarande insatsen att anlägga och förvalta parker och har en nedlåtande attityd till hela sektorn.

Resurserna är oftast mycket knappa. Den explosiva utvecklingen inom parksektorn har på många ställen lett till en mångdubbling av arealerna utan att resurstilldelningen tillnärmelsevis hängt med. Bristen på resurser leder också till att löpande ärenden prioriteras på bekostnad av långsiktig planering.

Bristfällig och heterogen statistik är ett stort problem när det gäller heltäckande parkprogram. Många kommuner har ett mycket dåligt grepp om vilka ytor de har att sköta.

Anläggning och skötsel

Större delen av åttiotalets parker och friytor finns redan. Förvaltningen av dessa kommer att bli en huvudfråga framöver. Befintliga arbetsmetoder kommer ytterligare att ifrågasättas, driften kommer att rationaliseras, alternativt att utvecklas.

Länge har rätt ett statiskt synsätt när det gäller vegetation och parker. Man anlägger en park men räknar inte med förslitningar, ändringar i behov mm. I samband med projektering gör man mycket sällan upp anvisningar för den kommande skötseln. För nyproduktionen börjar ett nytänkande skönjas - problemet kvarstår dock för större delen av de befintliga parkerna.

På förvaltningarna försöker man begränsa kostnaderna genom organisatoriska åtgärder, ökad användning av maskiner och kemiska medel samt en anpassning av arealerna till en effektiv maskinpark. Kemiska bekämpningsmedel stöter allt oftare på motstånd och utvecklingen att låta maskinerna styra utformningen kan betecknas som mycket tveksam. Säkert finns mycket stora rationaliseringsvinster att göra genom ovan beskrivna metoder, men i vissa kommuner skulle längre driven rationalisering kraftigt åsidosätta kvalitetskraven.

Behoven av alternativ påtalas i många av våra intervjuer. Ett av alternativen som många använt sig av har varit att utveckla samarbetet med AMS. SK T-arbetskraft används framförallt för naturvårdsarbete t ex anläggning av motionsspår samt röjnings- och gallringsarbeten i naturmark.

Andra alternativ som prövats är att minska antalet skötselintensiva ytor. Naturlika planteringar, överföring av intensivt skötta gräsytor till slätterytor, flistäckning av planteringsytor är exempel på sådana åtgärder.

Eftersom befintliga parker oftast är uppbyggda för intensiv skötsel, fordras dock förändringar och ombyggnader för att man skall erhålla besparingar. Nyinvesteringar kan alltså behövas för att kunna göra framtida besparingar.

Verksamhet och aktiviteter

Diskussioner om brukarnas krav samt koppling mellan brukarintressen, utformning och skötsel efterfrågas. Behovet av grundforskning är stort, speciellt på individnivå vad gäller människans upplevelse och behov av friområden. Metoder att kartlägga och mäta brukarintressen saknas så gott som helt. Exemplet Sundbyberg och Karlskoga visar en ansats, men mycket återstår.

Inte förrän på senare år har påtryckargrupper i form av t ex hyresgästföreningar, kontaktkommittéer, byalag och stadsmiljögrupper engagerat sig i utemiljö-frågorna. Människors ökade intresse för utemiljön är ytterligare en anledning att söka finna metoder att mäta och värdera upplevelse och behov av parker.

7. KONTAKTPERSONER

Eskilstuna kommun Landskapsarkitekt Michael Porath	016/10 11 92
Falu kommun Stadsträdgårdsmästare Lennart Lindgren	023/ 8 30 00
Gislaveds kommun Landskapsarkitekt Irene Johansson	0371/ 1 16 30
Göteborgs kommun Parkchef Bernt Finnskog	031/61 18 86
Järfälla kommun Stadsträdgårdsmästare Hans Ulrich Frohnert	0758/ 1 00 60
Karlskoga kommun Landskapsarkitekt Ulla Kjellberg Planeringssekreterare Gert Dahlkvist Arkitekt Leif Sjögren	0586/ 3 61 00
Malmö kommun Landskapsarkitekt Karl-Åke Nilsson	040/34 10 00
Marks kommun Parkingenjör Håkan Lövgren	0320/ 1 70 00
Skara kommun Stadsträdgårdsmästare Sture Gustavsson	0511/ 1 63 00
Stockholms kommun Arkitekt Bengt Edlund	08/785 60 00
Sundbybergs kommun Stadsträdgårdsmästare Bertil Nilsson	08/98 50 00
Södertälje kommun Landskapsarkitekt Birgitta Norberg	0755/ 2 10 00
Umeå kommun Parkchef Erik Holmström	090/16 10 00
Uppsala kommun Landskapsarkitekt Anders Lindgren	018/16 10 00
Västerås kommun Direktör Kurt Svennbäck	021/16 11 01
Örebro kommun Parkdirektör Torbjörn Ärfström	019/10 00 80
Östersunds kommun Stadsträdgårdsmästare Christer Lannhed	063/14 30 23

8. LITTERATUR

ALA, 1979, Movium, en undersökning om Mark och Vegetation i Urban Miljö. SLU, rapport 7 1979. Uppsala.

Bergsjö, A o Nilsson, K, 1982, Utemiljötermer. SLU, Alnarp

Bucht, E o Persson, B, 1981, Parken under 80-talet. Erfarenheter från MOVIUM:s kommunseminarium 4-5 november 1981. SLU, Alnarp.

Gustavsson R, 1980, Utnyttjas bostadsnära friområden pedagogiskt? SLU, rapport 1980:1, Alnarp.

Isling, B o Saxgård, T, 1982, Tänk efter före- landskapsanalys för bostadsområden. BFR T22:1982, Stockholm.

Löfqvist, K o Werner J-B, 1976, Park i stad Resultatredovisning - utnyttjande. SLU, nr 92 1976, Uppsala.

Parkprogram

Falu kommun, parkmålsättningskommittén, 1977, Förslag till Målsättning för kommunens parkverksamhet.

Gislaveds kommun, 1980, Målsättning för parkmark i Gislaveds kommun.

Karlskoga kommun, Stadskansliet, 1982, Gemensamma planeringsförutsättningar.

Nordin G, 1980, Förslag till Parkplan för Karlskoga. Examensarbete i ämnet landskapsarkitektur, SLU, Alnarp.

Uppsala kommun, fritidsförvaltningen, 1982, Förslag till Parkprogram för Uppsala. Prioriteringar och skötselprinciper.

Stockholms kommun, parkförvaltningen, 1979, Koncept till parkprogram.

Sundbybergs kommun, tekniska förvaltningen, 1981, Målsättning för Sundbybergs parkverksamhet.

Umeå kommun, parkavdelningen, Information 1981, Parker, lekparker, växthus, sidoordnad verksamhet, ungdomsberedskapsarbeten.

Anläggning och skötsel

Edlund, S o Risber, S, 1977, ÖSK-Rannåsen-området i Östersund. Skogsinventering och förslag till skötselplan. Länsstyrelsen i Jämtlands län Serie A, Nr 1, 1979, Östersund.

Eskilstuna kommun, parkkontoret, 1981, Förslag till omprioritering av parkskötsel.

Göteborgs kommun, fritidsförvaltningen, 1981, Skötsel av parker och grönområden 1981.

Järfälla kommun, Kommunalnämndens Markvårdsutredning, 1967, Markinventering och Markvårdsförslag för större grönområden inom Järfälla kommun.

Kardell, L o Fiskesjö, A, 1980, Fritidsskog i Järfälla. SLU Rapport 19:1980, Uppsala.

Marks kommun, Gatukontoret, 1981, Parkutredning.

Skara kommun, gatukontoret, 1982, Trädvårdsplan för Skara kommun.

Umeå kommun, gatukontoret, 1980, Umeå gatubjörkar.

Västerås kommun, Park- och Idrottsförvaltningen, 1980, Trädplan -80 I. Förslag till trädplantering i Västerås city II. Riktlinjer för trädplantering i gatumiljö.

Örebro kommun, parkkontoret, 1980, Sanatorieskogen, skötselplan.

Verksamhet och aktiviteter

Stockholms kommun, Parkleksutredningen, 1972, Mål och innehåll i Parkleken.

Bil 1.

LAGAR NORMER OCH FÖRORDNINGAR SOM BERÖR PARKMARK
(ur Förslag till Parkprogram för Uppsala, Fritidsförvaltningen 1982).

Allmänt

Det finns ett stort antal bestämmelser som berör parkmark och vår utemiljö, men ingen lag eller liknande som direkt gäller utformningen av parkmark. Miljöns utformning regleras i nu gällande lagstiftning genom stads- och byggnadsplaner, som i detalj visar markens användning för olika ändamål. Där redovisas byggnadsrätter, byggnadskropparnas lägen, allmän mark för park- och idrottsändamål samt de tekniska lösningarna av trafikförsörjningen, liksom av vatten och avlopp.

Byggnadsstadgan förutsätter att mark, vars användning regleras i plan, skall ha bedömts vara lämplig ur allmän synpunkt med hänsyn till läge, terräng- och grundförhållanden samt övriga omständigheter. Planverket skall enligt § 76 BS meddela anvisningar hur ovanstående anspråk skall vägas mot anspråk från bl a planupprättande myndigheter och mot andra intressen de har att bevaka. Dessa råd och anvisningar för planering av bostadsbebyggelse presenterade Statens Planverk i Bostadens Grannskap (1975).

Nuvarande lagstiftning

Här redovisas några av de viktigaste lagarna, normerna och förordningarna, som reglerar ansvar och skötsel av bl a parkmark. Övriga lagar som berör parkmark mer perifert redovisas i bilaga 3.

Byggnadslagen, BL, (av 1947, senare reviderad) och byggnadsstadgan BS, (av 1959) anger ramen för planering och byggande, jämte detaljföreskrifter för bebyggelse, kulturhistoriska miljöer, parkmark mm. BL avses ersättas av en plan- och bygglag som redovisas nedan.

Upplåtande och skötsel av parkmark regleras i byggnadslagen liksom tidpunkt för upplåtande och sättet på vilket parkmarken skall iordningställas. Man skiljer härvid på stadsplan och byggnadsplan, varvid den senare är ett mindre kraftfullt planeringsdokument, som i Uppsala förekommer för flertalet kransorter.

Parkmark i byggnadslagen

25 § redovisar de för olika ändamål avsedda områden som ingår i stadsplanen.

49 § säger att det är kommunens skyldighet att iordningställa och upplåta till invånarna den parkmark som ingår i stadsplanen.

51 § anger att parken skall upplåtas till allmänheten, när tomter eller specialområden bebyggs till minst 2/3 av de därvid befintliga gränslinjerna för byggnadskvarter och specialområden.

52 § anger att när parken upplåtes till allmänheten skall den överensstämma med stadsplanen och den skall ha en standard efter "behovet och ortens sed".

Planteringar, parkvägar, lekplatser och andra anläggningar, skall om möjligt iordningställas i en följd eller så snart som möjligt efter det att parken upplåtits för allmänheten (se § 51).

§ 74 anger att underhåll av parkmark i stadsplan är kommunens ansvar. Inom byggnadsplan åligger det fastighetsägaren att bygga och underhålla parkmark.

Parkmark i byggnadsstadgan

Vid en exploatering kartläggs vissa förhållanden mycket noggrant, andra förbises helt eller kommer in mycket sent i övervägandena. Denna skillnad beror till viss del på 16 § BS, där det står: Förslag till plan skall, då det överlämnas till kommunal eller statlig myndighet för antagande eller fastställelse, vara åtföljt av utredning angående de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för planens genomförande. Särskilt skall beaktas grundens beskaffenhet, trafikförhållandena och möjligheterna att ordna vattenförsörjning och avlopp samt att tillgodose vattenvårdsintressena.

I § 12 ges vissa anvisningar om miljöhänsyn. I 1 mom. står att "hänsyn tages till de fordringar, som böra uppställas ur sundhets-, skönhets- och trevnadssynpunkt".

I BS 24 § 1 mom. andra och tredje stycket som behandlar särskilda bestämmelser ges anvisningar om hur områden som är värdefulla för området skall skyddas "När förordnande, innefattande förbud mot schaktning, fyllning, trädfällning eller därmed jämförlig åtgärd meddelas, skall underrättelse därom snarast möjligt delges varje sakägare vars rätt berörs av beslutet. Det område, som avses med förordnandet, skall å karta eller annorledes tydligt angivas till sina gränser".

Ny plan- och bygglag

Övannämnda "plan- och bygglag" (PBL) är ännu inte klar, men avses att träda i kraft 1985. Till skillnad från nuvarande byggnadslag föreslås för PBL följande hierarki av planinstitut: marköversikt, områdesplan, detaljplan. Härtill kommer ett institut, markförordnande. Genom markförordnande kan föreskrifter utfärdas bl a för att säkerställa kulturhistoriska byggnadsmiljöer och mark för friluftsliv. Planerna avses bli fastställda av kommunfullmäktige efter samråd med länsstyrelsen. De avsnitt av den nuvarande byggnadslagen som berör parkmark med avseende på upplåtelse tidpunkt, iståndsättning och skötsel har ingen motsvarighet i hittills presenterade förslag till den nya lagstiftningen.

Nuvarande icke lagstadgade normer

Normer för rekreationsytor finns främst beträffande Bostadens Grannskap (Statens planverk 1975). För friluftsmarker längre från bostaden saknas motsvarande normer.

Lokala förordningar

För enskilda kommuner finns i allmänhet av kommunfullmäktige beslutade och i en del fall av länsstyrelsen fastställda förordningar.

Reglementen för kommunal nämnd

Här anges i vissa fall vad som åligger parknämnd eller annan nämnd för att uppfylla den av kommunfullmäktige antagna målsättningen för anläggning och skötsel av kommunens parkmark.

Lokal ordningsstadga

Här anges ofta vad som gäller om ordning på allmän plats ex. vad beträffar nedskräpning. Vidare kan ordningsstadgan innehålla förbud mot skjutning av eldvapen, samt regler för hundar.

Lokala trafikföreskrifter

I dessa finns i många kommuner regler för bl.a framförande av fordon på parkmark.

Bil. 2

ÖVRIGA LAGAR SOM BERÖR PARKMARK PERIFERT

(Ur förslag till parkprogram för Uppsala, Fritidsförvaltningen 1982).

Naturvårdslagen, NVL, (av 1964, reviderad senast 1972) jämte naturvårdsförordningen (av 1976) innehåller instrument för formellt säkerställande av marker från naturvårds- och friluftssynpunkter (bestämmelser rörande naturreservat, naturvårdsområden, generella tillståndsplikter för täkt och strandbebyggelse, samrådsskyldighet i samband med arbetsföretag mm). Länsstyrelsen har beslutsrätten i fråga om alla viktigare frågor som regleras enligt lagen. Många kommuner beslutar dock enligt dispens beträffande bl a strandskyddsbestämmelserna. Vidare kan givetvis kommunen i samarbete med länsstyrelsen bereda ärenden om naturreservat och naturvårdsområden för att få sådana genomförda inom rimlig tid.

Övriga lagar

Fornminneslagen (1942) Enligt denna lag får man inte utgräva rubba, överhölja eller eljest genom plantering eller bebyggelse på annat sätt förändra, skada eller borttaga fast forn lämning. Länsstyrelsen (genom länsantikvarien) utövar tillsyn över fasta forn lämningar i länet.

Förordningen om fornminnen (1942) reglerar bl a förhållandet mellan länsstyrelsen och kommunen vid tillämpningen av lagen.

Byggnadsminneslagen (1960) Länsstyrelsen kan med stöd av denna lag förklara en byggnad för byggnadsminne. Lagen gäller varken statliga byggnader eller kyrkobyggnader tillhöriga svenska kyrkan. Tillämpningen av lagen regleras av kungörelsen om byggnadsminnen (1960).

Vattenlagen, VL, (1918, därefter flera gånger reviderad) har bestämmelser om bl a dammanläggningar, dikning, vattenavdikningar (d v s sjösänkningar o dyl) vattenuttag för skilda ändamål och skyddsområden för vattentäkter. Genom VL 2:9, andra stycket, har kronan, kommunerna och vattenförbund rätt att efter domstolsprövning vidtaga åtgärd beträffande vattenområde, som är önskvärd från naturskydds- eller hälsosynpunkt samt ta i anspråk för sådant ändamål erforderligt vatten. Bestämmelserna kan utnyttjas för t ex "sjörestaurering".

Ett utredningsförslag till ny vattenlag var under 1977 ute på remiss och proposition väntas de närmaste åren. Av intresse i detta sammanhang är bestämmelseförslag om bl a dikning, samt skyddsområden för vattentäkt och bevattning.

Lagen om Allmänna Vatten- och Avloppsanläggningar, ABVA, jämte allmänna bestämmelser för brukande av kommunens allmänna vatten- och avloppsanläggningar reglerar bl a vattentäkter, brukningsrätter, VA-installationsfrågor, anslutningsfrågor, avgifter, taxor mm.

Skogsvårdslagen, SkVL, (1979) och skogsvårdskungörelsen ger regler för "skogsmark" i lagens mening. Reglerna är i första hand inriktade på produktionen. SkVL föreskriver naturvårdshänsyn även på "skogsmark", vilka närmare utvecklas i kungörelsen.

Lagen om skötsel av jordbruk (1979) anger ramar för jordbruket från markanvändningssynpunkter, inte minst för att förhindra vanvård.

Miljöskyddslagen (1969) och miljöskyddskungörelsen syftar till att skydda den yttre livsmiljön mot föroreningar och störningar av olika slag. De är tillämpliga på:

- utsläpp av avloppsvatten, fasta ämnen eller gas från mark, byggnad eller anläggning till vattendrag, sjö eller annat vattenområde,
- användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt som eljest kan medföra förorening av vattendrag, sjö eller annat vattenområde, om användningen ej utgör byggnad i vatten,
- användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt som kan medföra störning för omgivning genom luftförorening, buller, skakning, ljus mm.

De föroreningar och störningar som lagen avser skall härröra från användning av fast egendom (mark, byggnad eller anläggning).

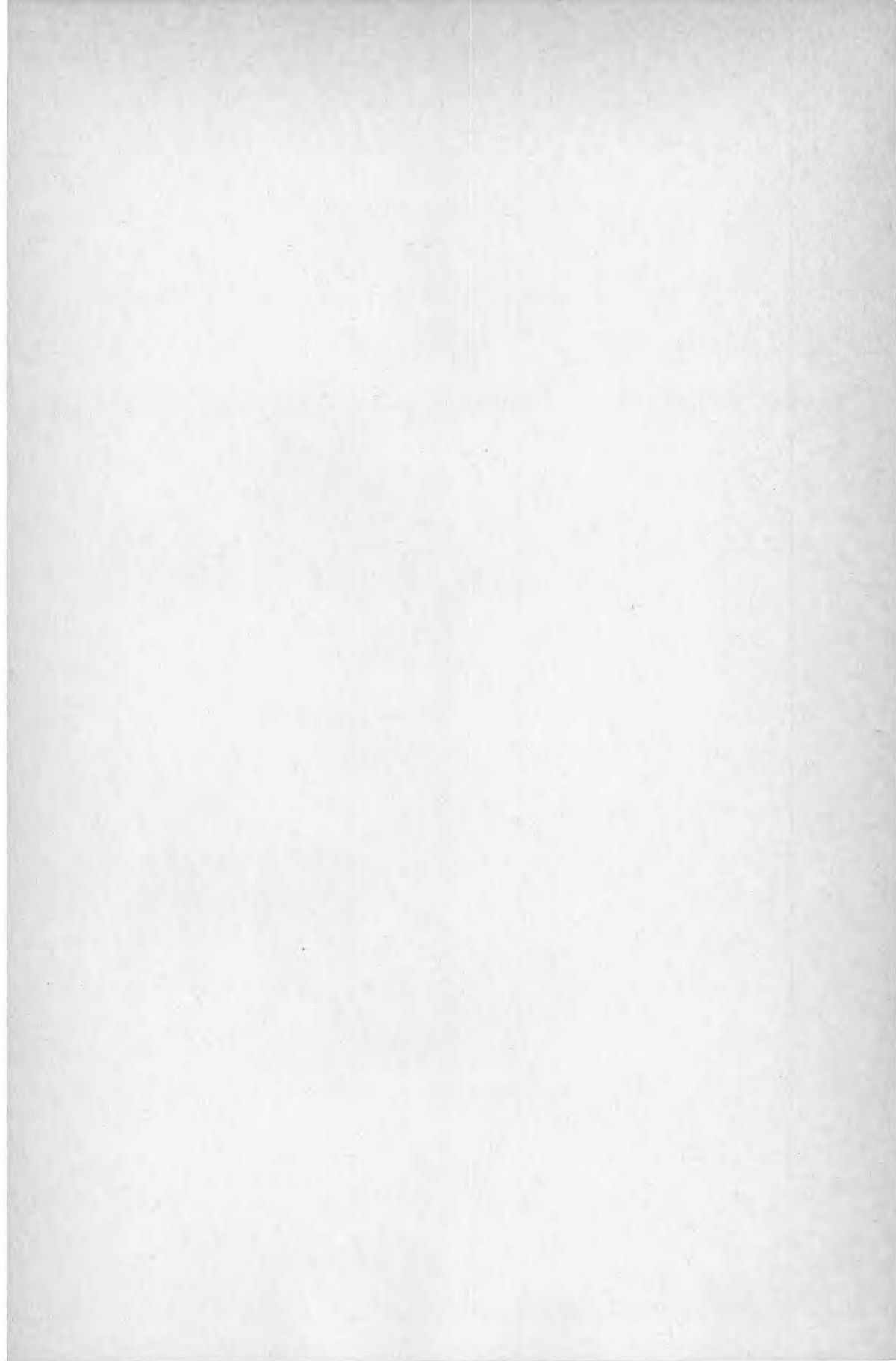
Hälsovårdsstadgan (1958) är den grundläggande författningen beträffande hälsovårdsnämndens organisation om arbetsuppgifter. De senare omfattar bl a åtgärder mot vattenföroreningar, luftföroreningar, buller och andra störningar, således företeelser som även regleras i miljöskyddslagen. Väsentliga skillnader i tillämpningsområdet är bl a att hälsovårdsstadgan i motsats till miljöskyddslagen kan begagnas vid störning från lös egendom och mot föroreningar av grundvattnet.

Lokal hälsovårdsordning. I varje kommun finns en lokal hälsovårdsordning, där behovet av skärpning och kompletteringar av hälsovårdsstadgans bestämmelser kan tillgodoses. Hälsovårdsordningen beslutas av kommunfullmäktige och fastställs av länsstyrelsen.

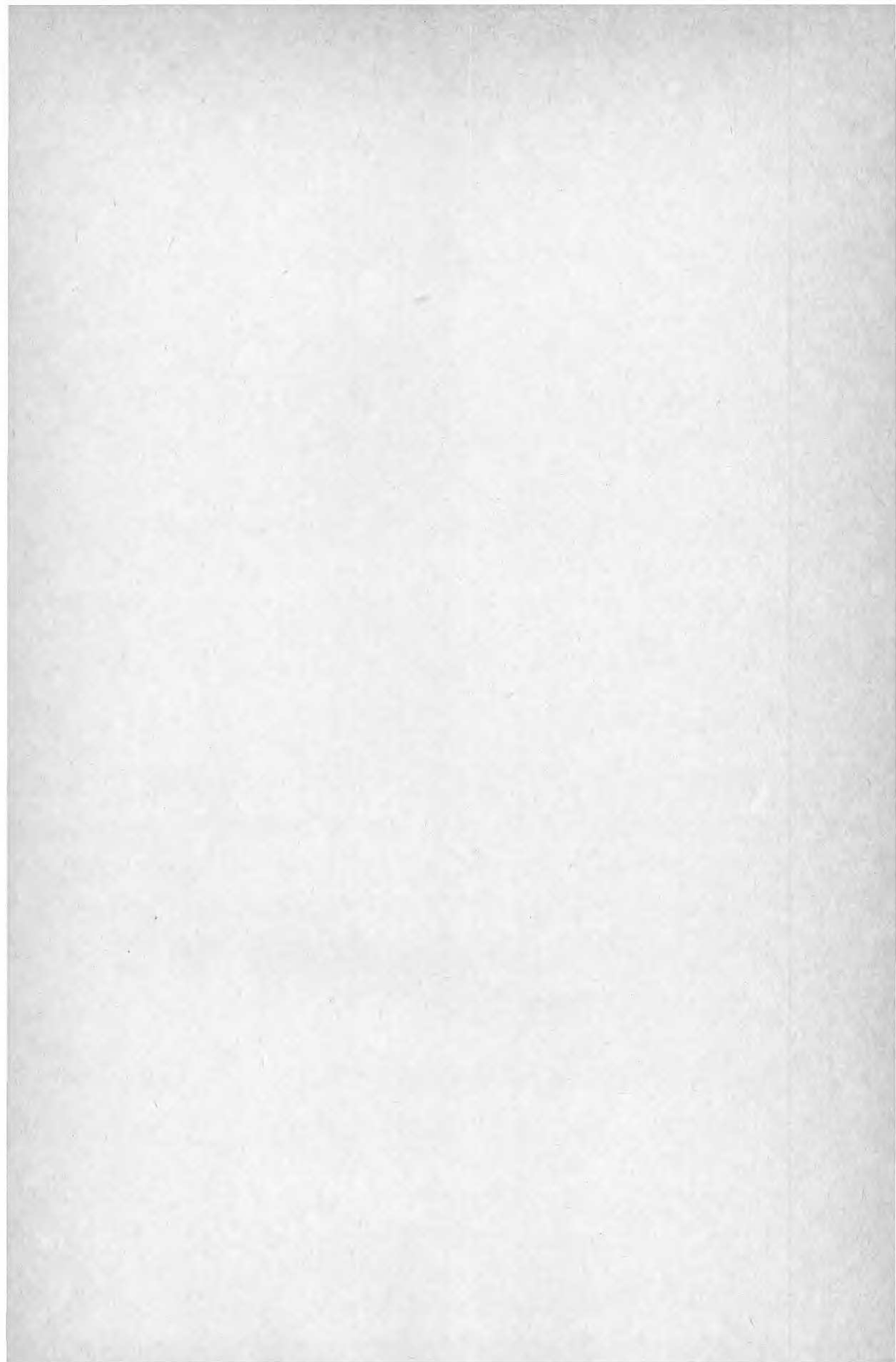
Förordningen om miljöfarligt avfall (1975) är kopplad till den sistnämnda lagen. Den som yrkesmässigt "producerar" miljöfarligt avfall skall årligen lämna uppgifter till hälsovårdsnämnden om avfallets art, sammansättning, mängd etc. Vidare innehåller lagen föreskrifter om transport och slutligt omhändertagande av det miljöfarliga avfallet.

Skydd av vattentäkt

Föreskrifter för skydd av vattentäkter finns för varje kommun. Föreskrifterna innebär en differentiering av vattenskyddsområde i brunnsområde, inre skyddszon och yttre skyddszon med rekommendationer om olika skyddsåtgärder. Dessa kan beröra kommunens parkmark.

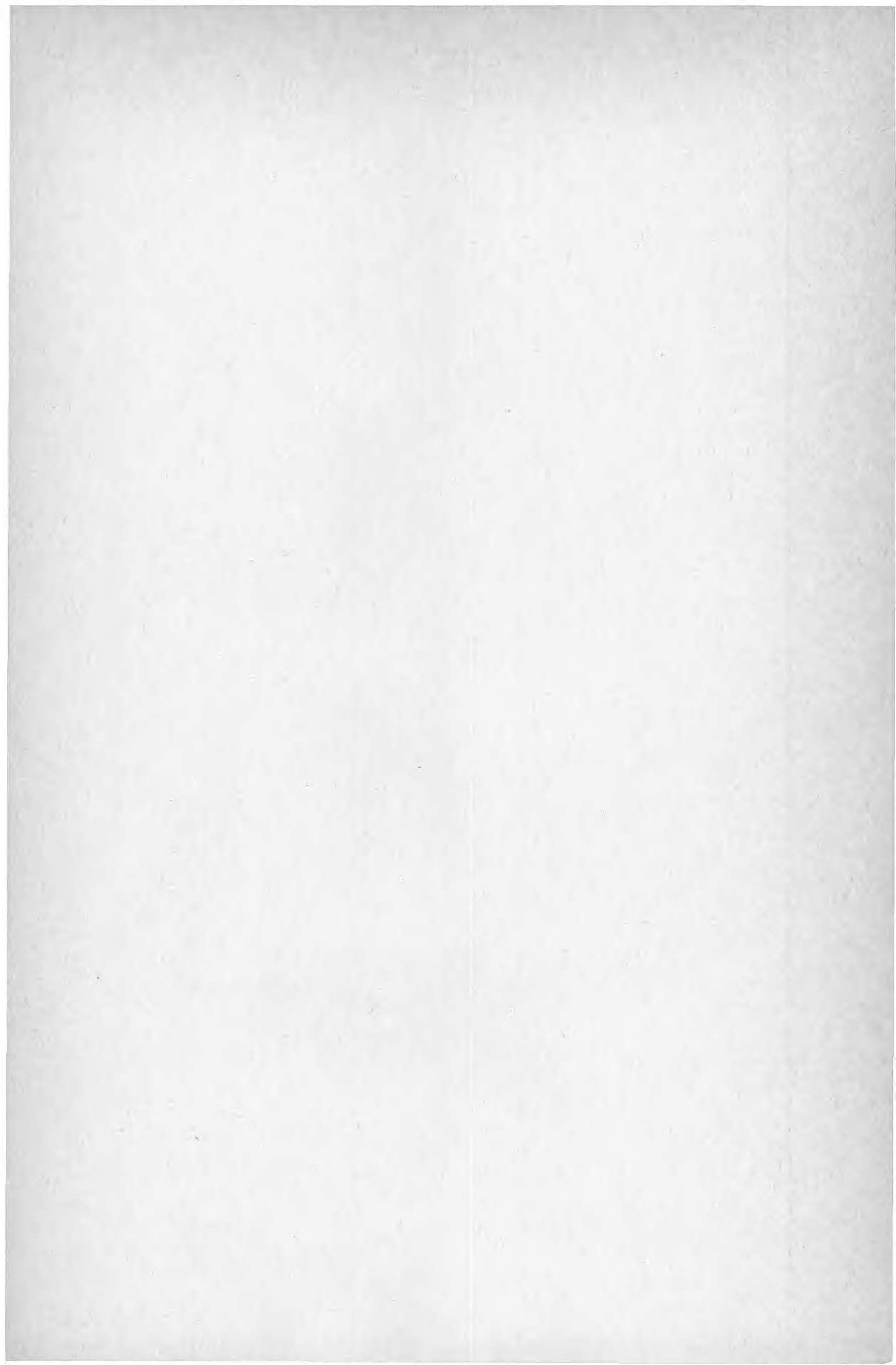

**Denna rapport hänför sig till forskningsanslag
811450-7 från Statens råd för byggnadsforskning
till Landskapsarkitekterna Söderblom & Palm AB,
Spånga och Falun.**

R71: 1983

ISBN 91-540-3954-1

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Art.nr: 6700771

**Abonnemangsgrupp:
X. Samhällsplanering**

**Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm**

Cirkapris: 30 kr exkl moms